МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: **КЛІПОВЕ МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЯК НОВА РЕАЛЬНІСТЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0532
спеціальності 053– Психологія
Мельниченко Марина Вікторівна
Керівник: Горбань Г.О., д.психол. н.,
професор кафедри психології
Рецензент: Мосол Н.О., к. психол. н.,
доцент кафедри психології

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

«____»_____2024 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Мельниченко Марині Вікторівні

Тема роботи Кліпове мислення здобувачів як нова реальність сучасної освіти

керівник роботи Горбань Г. О., д-р психол. наук, професор кафедри психології

затверджені наказом ЗНУ від «24» 09 2024 року № 1446-с

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: виконати теоретичний аналіз наукових джерел щодо поняття кліпового милення, ролі кліпового мислення в сучасній вищій освіті, негативні та позитивні сторони кліпового мислення, роль кліпового мислення у формуванні компетенцій здобувачів, психологічні особливості власників кліпового мислення; провести дослідження за участю 68 здобувачів. В процесі дослідження з'ясували рівень сприйняття інформації на основі візуальних та текстових джерел, визначили рівень уваги та уяви здобувачів, як характеристик кліпового мислення.

5. Перелік графічного матеріалу: 9 таблиць, 20 малюнки

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання прийняв
Вступ	Горбань Г. О. професор		
Розділ 1	Горбань Г. О. професор		
Розділ 2	Горбань Г. О. професор		
Розділ 3	Горбань Г. О. професор		
Висновки	Горбань Г. О. професор		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень –лютий 2024 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2024 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	квітень-травень 2024 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	липень 2024 р.	Виконано
5	Робота над третім розділом	червень -серпень 2024 р.	Виконано
6	Написання висновків	вересень 2024 р.	Виконано
7	Передзахист	жовтень 2024 р.	Виконано
8	Нормоконтроль	листопад 2024 р.	Виконано

Студент _____ М. В. Мельниченко

Керівник роботи _____ Г. О. Горбань

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ О. М. Гредінарова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 105 сторінок, 20 малюнків, 9 таблиць, 62 джерела.

Об’єкт дослідження – кліпове мислення.

Предмет дослідження – особливості кліпового мислення в освітній діяльності.

Мета дослідження – визначити особливості прояву кліпового мислення в процесі навчальної діяльності здобувачів вищої освіти

Методи дослідження: теоретичні – аналіз наукових джерел, метод порівняння, метод дедукції, метод індукції, аналітичний метод, компаративний; емпіричні - «Корректурна проба» Бурдона. Для визначення рівня перемикання уваги, методика «Простав значки». Для оцінки переключення і розподілення уваги, методика «Домальовування фігур» (за Е. Торренсом, адаптація О. Д’яченко). Для дослідження розвитку уяви, «Методика дослідження типів пам'яті», Опитувальник креативності Рензуллі – визначення креативності.

Наукова новизна:

набули подальшого розвитку узагальнення та систематизація проявів кліпового мислення в процесі навчальної діяльності;

доведено необхідність корегування освітнього процесу вищої школи з врахуванням кліпового мислення;

встановлена тенденція щодо домінування здобувачів, мислення яких можна охарактеризувати як кліпове.

Практичне значення результати можуть бути використані психологом під час корекційної роботи зі здобувачами, яким притаманне кліпове мислення, а також при викладанні в дисциплін в курсі вищої освіти.

КЛІПОВЕ МИСЛЕННЯ, ПАМ'ЯТЬ, УВАГА, УЯВА, КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ, ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ІНТЕРНЕТ.

SUMMARY

Melnychenko M.V.Clip Thinking of Students as a New Reality of Modern Education

Master's thesis: 105 pages, 20 figures, 9 tables, 62 sources.

The object of the study is the result of the influence of clip thinking on the process of obtaining higher education.

The subject of the study is the methods of applying clip thinking in educational activities.

The purpose of the study is to establish the role of clip thinking in obtaining education on the basis of theoretical and practical material.

Research methods: theoretical - analysis of scientific sources, comparison method, deduction method, induction method, analytical method, comparative; empirical - Bourdon's "Correction test". To determine the level of attention switching, the "Putting icons" method. To assess the switching and distribution of attention, the "Finishing drawing of figures" method (according to E. Torrens, adaptation by O. Dyachenko). To study the development of imagination, "Methodology of studying memory types", Renzulli's Creativity Questionnaire - definition of creativity.

Scientific novelty:

the concept of clip thinking was established, theoretical sources were analyzed;

the psychological characteristics of people who are characterized by clip thinking were determined;

the level of imagination and attention span, as well as memory and creativity of thinking in students were investigated as indicators of a tendency to clip thinking.

The practical significance of the results can be used by a psychologist during corrective work with students who are prone to clip thinking, as well as when teaching subjects in the course of higher education.

CLIP THINKING, MEMORY, ATTENTION, IMAGINATION, CRITICAL THINKING, DIGITALIZATION, INTERNET.

ЗМІСТ

ВСТУП……..7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ КЛІПОВОГО МИСЛЕННЯ...11
1.1 Кліпове мислення як об'єкт сучасних соціально-психологічних досліджень…11
1.2 Особливості формування та рівні розвитку кліпового мислення……21
1.3 Аналіз позитивних та негативних сторін кліпового мислення здобувачів освіти……...31
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ КЛІПОВОГО МИСЛЕННЯ У НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ……36
2.1 Роль кліпового мислення у формуванні компетенцій здобувачів освіти……...36
2.2 Технологічне забезпечення розвитку кліпового мислення в закладах освіти…40
2.3 Методи та психологічні підходи розвитку кліпового мислення в контексті педагогічної діяльності……..49
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КЛІПОВОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ……...57
3.1 Організація та методи дослідження……57
3.2 Розробка програми розвитку кліпового мислення здобувачів……73
3.3 Аналіз ефективності програми розвитку кліпового мислення в освітньому процесі……92
ВИСНОВКИ……97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..99

ВСТУП

Актуальність. У сучасному середовищі цифрові технології посилили роль інформації. Це призвело до того, що суспільство вийшло на новий етап розвитку – інформаційний. Так, виникає принципово новий спосіб спілкування та інформаційного мовлення під назвою «екранна культура». Крім того, інформаційне суспільство здійснює вплив на загалом і на кожну людину окремо, що пливає на процеси навчання та управління. Визначається багатовимірне сприйняття світу через електронні засоби комунікації. У людини відпадає необхідність запам'ятовувати інформацію, нотувати та осмислювати її. Вона перестає освоювати об'єкти пізнання, незважаючи на те, що вони віртуально доступні. Медіа виробили універсальний формат подачі інформації. Його суть полягає в тому, щоб подати набір тез або роликів без визначення контексту, оскільки в силу своєї актуальності контекстом є об’єктивна реальність. Іншими словами, універсальний формат медіа змушує аудиторію знаходити певну релевантність у подіях, навіть якщо вони тимчасово пов’язані, а не на основі фактів.

У зв'язку з інформатизацією освіти існують ризики культурного розуміння цілих поколінь. Якщо старше покоління ще зберігає інші форми сприйняття інформації, що подається (розуміння, порівняння, аналіз, критика тощо), то молодше покоління, здобувачі вищої освіти, більшою мірою схильне до динамічного та мозаїчного «кліпу», ніж до сприйняття, опрацювання та генерування візуальної інформації, насамперед навчальної.

Такий вплив трансформує наше мислення, тому в науковій літературі все частіше з’являються поняття «людина-екран», «кліпове мислення» та «кліпова свідомість». «Кліпове мислення» як явище є відповіддю на збільшення обсягу інформації.

Кліпове мислення означає тенденцію опрацьовувати інформацію в коротких, фрагментованих і часто поверхневих роликах. Це є відповіддю нашої психічної активності на швидкоплинність цифрового світу і як результат обмеженість концентрації уваги. Кліпове мислення визначається як процес відображення численних різноманітних властивостей об'єктів у свідомості людини, без урахування будь-яких зв'язків між ними, тому картина світу, яку мають люди, здебільшого базується на поділу інформації, що надходить, і характеризується нелогічністю, повною неоднорідністю вхідного потоку і високою швидкістю перемикання частин інформації.

Актуальність проблеми кліпового мислення здобувачів освіти пов’язана зі складнощами організації формування у їхній свідомості цілісної картини світу. Під час навчання у здобувачів з кліповим мисленням можуть виникати труднощі з виконанням елементарних наукових пошуків і зі створенням простих логічних висновків.

Цей зсув у мисленні має як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивним є те, що кліпове мислення дає можливість нам швидко зібрати широкий спектр інформації, бути в курсі поточних подій і ефективно виконувати багато завдань одночасно. Це також може сприяти творчості, і відкриває в людині різноманітні ідеї та перспективи за короткий проміжок часу. Однак кліпове мислення також має недоліки. Це може призводити до поверхневого розуміння складних проблем, оскільки ми осягаємо інформацію лише на поверхневому рівні, не заглиблюючись у її основні деталі. Це може призвести до відсутності критичного мислення та схильності покладатися на швидкі судження. Крім того, кліпове мислення може сприяти перевантаженню інформацією та когнітивним перевантаженням. З такою кількістю інформації під рукою, стає складно відфільтрувати релевантну та надійну інформацію від шуму. Для ефективної навігації в цифрову еру вкрай важливо віднайти баланс між кліповим мисленням і глибоким мисленням. Хоча кліпове мислення має свої переваги, ми також повинні розвиватись за допомогою

цього мислення брати участь у зосереджених, споглядальних процесах мислення. Це включає в себе виділення часу для смислового читання, рефлексії та аналізу, що дозволяє нам розвинути більш повне розуміння предметів, які мають значення. Крім того, навички критичного мислення та інформаційна грамотність є життєво важливими в епоху цифрових технологій. Ми маємо читися, щоб оцінювати жерела, перевіряти інформацію та розрізнити надійний і оманливий вміст. Виховуючи ці навички, ми можемо подолати обмеження кліпового мислення та приймати обґрунтовані рішення на основі розуміння навколишнього світу.

Об’єкт дослідження – кліпове мислення.

Предмет дослідження – особливості кліпового мислення в освітній діяльності.

Мета дослідження – визначити особливості прояву кліпового мислення в процесі навчальної діяльності здобувачів вищої освіти

Завдання дослідження:

- дослідити кліпове мислення як об'єкт сучасних соціально-психологічних наукових досліджень;
- визначити особливості формування та рівні розвитку кліпового мислення
- провести аналіз позитивних та негативних сторін кліпового мислення у здобувачів освіти;
- визначити роль кліпового мислення у формуванні компетенцій здобувачів освіти;
- з’ясувати технологічне забезпечення розвитку кліпового мислення в закладах освіти;
- дослідити методи та психологічні підходи розвитку кліпового мислення в контексті педагогічної діяльності;
- провести дослідження психологічних особливостей кліпового мислення здобувачів вищої освіти.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз наукових джерел, метод порівняння, метод дедукції, метод індукції, аналітичний метод, компаративний; емпіричні - «Корректурна проба» Бурдона (визначення рівня перемикання уваги), методика «Простав значки» (оцінка переключення і розподілення уваги), методика «Домальовування фігур» Е. Торренса, адаптація О. Д'яченко (дослідження розвитку уяви), «Методика дослідження типів пам'яті», Опитувальник креативності Рензуллі (визначення креативності).

Наукова новизна:

— набули подальшого розвитку узагальнення та систематизація проявів кліпового мислення в процесі навчальної діяльності;

— доведено необхідність корегування освітнього процесу вищої школи з врахуванням кліпового мислення;

— встановлена тенденція щодо домінування здобувачів, мислення яких можна охарактеризувати як кліпове.

Практичне значення отриманих результатів результати можуть бути використані психологом під час корекційної роботи із здобувачами, яким притаманне кліпове мислення, а також при викладанні в дисциплін в курсі вищої освіти.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (62 найменувань). Загальний обсяг роботи 105 сторінок. У роботі використано 20 рисунків, 9 таблиць.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ КЛІПОВОГО МИСЛЕННЯ

1.1. Кліпове мислення як об'єкт сучасних соціально-психологічних наукових досліджень

Сьогодні термін «мислення» широко використовується в психологічній науці. Однак, із появою когнітивної психології, як окремого напряму досліджень пізнавальної діяльності, проблема мислення розвивалась із спробами змоделювати поведінку людини у процесі вирішення задач. У перших когнітивних теоріях мислення (наприклад, модель Алана Ньюела і Герберта Саймона) суб'єкт є активною ланкою перетворення дійсності, що оперує інформацією, проте його мислення підпорядковується певним правилам і принципам рішення задачі. Мислення розуміли як сукупність алгоритмізованих елементарних операцій, які застосовувалися суб'єктом для зменшення розбіжності між актуальним станом вирішення задачі і потрібним станом.

Мислення – притаманна людині властивість відображення об'єктивної реальності в поняттях і судженнях. Мислення представляє собою найвищу фазу пізнавальної діяльності і розвивається на тлі чуттєвого сприйняття. В процесі мислення людина пізнає зовнішні і внутрішні закономірності явищ навколишнього світу. Мислення – це сутнісна властивість людини [14; 55].

Мислення – це перш за все пізнавальний процес. Загалом, мислення є складною багатофакторною структурою [2; 36].

Традиційна психологія інтерпретує мислення як психічний процес завдяки якому в мозку людини відбувається узагальненість і опосередкованість відображення, при цьому відображаються не лише самі предмети, явища, властивості, а відображаються зв'язок і відношення між ними. Фактично це

відображення можемо назвати понятійним, а отже, найскладнішою формою пізнання світу. У мисленнєвому процесі, на відміну від чуттєвого пізнання, за допомогою опосередкованих систем і засобів (операції мислення, мова, мовлення, простіші психічні процеси, знання, уявлення тощо) відбувається узагальнена процедура виділення суттєвих ознак і відношень у певні логічні структури, які, своєю чергою, семантуються в поняття.

Мислення є психічним процесом, а отже, проявляється в часі, просторі та динаміці. Мислення є не тільки процесуальним, але й діяльнісним (орієнтувально-діяльнісним) і має розглядатися у взаємозв'язку цих двох підходів.

Мислення суб'єктивне, як і вся психіка людини, а також орієнтувальне. І якщо теоретико-пізнавальний і логіко-філософський аналіз дозволяє абстрагуватися від суб'єкта мислення (і це необхідно), то на рівні психології абстрагування від суб'єкта мислення втрачає свій психологічний зміст, адже мислить особистість, індивід, індивідуальність, людина. Саме вони і пізнають завдяки цьому навколишній світ і активно змінюють його. Це є своєрідне ядро інтелектуально-творчого потенціалу особистості, його динамічна складова [28; 11].

Мислення тісно об'єднує всі психічні процеси в єдиний алгоритм, який ми по праву називаємо інтелектом. Саме інтелект дає здатність людині конструювати особистісну парадигму світу, що, своєю чергою, відображає її суб'єктивне творення навколишньої дійсності, реорганізувати та розвивати свій індивідуальний особистісний досвід, що проявляється в особистісній взаємодії з навколишнім світом [4; 5].

Отже, мислення – це процесуально-пізнавальна діяльність, яка диференціюється залежно від видів, рівнів та характеру узагальнення, а також від динамічних характеристик самого суб'єкта, проблемності новизни та засобів відображення. Характерним в мисленні є те, і це, на нашу думку, найважливіше, що цей процес не є запрограмованим на суб'єктивному рівні, а в процесуальному

прояві детермінація мислення реалізується, твориться під час мислення, тому сама процедура мислення теж є процесом. Мислення як процес реалізується завдяки діям та операціям мислення.

До індивідуальних особливостей мислення можуть бути віднесені – критичність, широта і глибина, гнучкість і швидкість. Ступінь критичності мислення різна у різних людей і залежить від багатьох факторів. Найбільш вірогідний вплив уяви і емоційно-чуттєвої сфери. Рівень критичності мислення чітко проявляється в такій фазі розумового процесу, як перевірка гіпотез. Критичність є ознакою зрілого розуму [19; 12; 30].

Для поглибленого розуміння мислення розглянемо цей процес як безперервну операційну взаємодію суб'єкта з об'єктами пізнання, що відбувається з урахуванням головних операцій мислення, таких як: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, конкретизація, систематизація, класифікація, кожна з яких виконує певну функцію, які послідовно представлено нижче.

Аналіз – це диференціація предметів і явищ у свідомості, виокремлення в них частин, аспектів, елементів, ознак і властивостей. Аналіз у мисленні є продовженням того аналізу, що відбувається в чуттєвому відображенні об'єктивної дійсності. Об'єктом аналізу можуть бути будь-які предмети та їхні властивості.

Синтез – це операція мислення об'єднання окремих частин, аспектів, елементів, ознак і властивостей об'єктів у єдине, якісно нове ціле. Синтезувати можна елементи, думки, образи, уявлення. Аналіз і синтез - це головні операції мислення, які в єдності забезпечують повне та глибоке пізнання дійсності [10; 31; 25].

Порівняння – це встановлення подібності й відмінності між предметами та явищами. Операції порівняння можуть бути різними за складністю, залежно від завдання чи змісту порівнюваних об'єктів.

Нове покоління, так звані «люди екрану», мають візуальне, швидке, але поверхове мислення, що отримало назву «кліпове мислення». Їм притаманний мовленнєвий мінімалізм та бідність мови, розсіяність та гіперактивність, дефіцит уваги.

Так підвищення ролі знань, інформації та інформаційних технологій призвело до нового етапу розвитку сучасного суспільства. Інформаційні технології широко використовуються у повсякденному житті, на виробництві, в установах та в системі освіти в цілому. Глобальний простір забезпечує ефективну взаємодію людей, задоволення їх потреб у інформаційних продуктах та послугах. Інформатизація змінює розумову діяльність людини. Відтак, під впливом телебачення, комп'ютерних ігор, інтернету та навіть сучасної літератури більшість представників молодого покоління формують особливий тип мислення – «кліпове мислення» [13; 40].

Аналіз міждисциплінарних робіт у галузі філософії, культурології та психології, присвячених феномену кліпового мислення, виявив протиріччя, пов'язані з сутністю ортодоксальної освітньої парадигми, яка досить повільно реагує на швидкі зміни у суспільстві, де інформація є основним ресурсом [9; 17; 22].

Слово «кліп» часто відноситься до принципів побудови музичних відео, де відео складається з вільно пов’язаних зображень. Це основоположний принцип світоглядного кліше, коли людина сприймає світ як низку майже не пов’язаних частин, фактів чи подій. Англійське слово «кліп» увійшло до нашої мови з появою музичних відеороликів, котрим характерна часта зміна кадрів.

Сучасні медіа надмірно маніпулюють словом «кліп» у контексті мислення, хоча спочатку термін «кліпове мислення» з’явився у філософській та психологічній літературі наприкінці 1990-х років для позначення особливості людини сприймати світ через яскраве коротке повідомлення, втілене у формі або відеокліпу (звідси назва), або телевізійних новин [29].

Спочатку саме медіа, а не всесвітня мережа розробили універсальний формат подачі інформації через так звану послідовність поточних роликів. У цьому випадку кліп – це короткий набір тез, поданих без визначення контексту, оскільки сама об'єктивна реальність слугує контекстом кліпу через свою актуальність. Відтак, людина вільна у сприйнятті та інтерпретації кліпу, оскільки вона занурена в цю саму реальність. Насправді не все так красиво, як здається на перший погляд, оскільки через фрагментарність інформаційного потоку та розподіл пов’язаних подій у часі, мозок просто не може зрозуміти зв’язок між ними. Отже, кліп перетворюється на інформаційний шум [4].

Однак повідомлення кліпу зберігається в сприйнятті людини, тому читання новин створює ілюзію обізнаності про процеси, що відбуваються у світі, а фактично призводить до набору окремих фактів, які практично неможливо зрозуміти, пов’язувати або асоціювати із загальним ланцюгом подій. Формат медіа змушує мозок робити фундаментальну помилку розуміння, тобто події вважаються пов’язаними, якщо вони мають часову спорідненість, а не фактичну. Тому не дивно, що кліпове мислення виникло як відповідь на збільшення кількості інформації, яка постійно оновлюється, оскільки все, що бачиться в новинах, має тенденцію втрачати сенс або застарівати [37].

Сама проблема кліпового мислення у молодого покоління давно набула реальних обрисів, а сформована під впливом інноваційних технологій особистість не може змінити цей тип мислення, тому необхідно навчитися працювати з цією особливістю.

Одним із перших почав досліджувати феномен кліпового мислення французький соціолог А. Моль, виділивши характерні риси «мозаїчної культури». У своїй роботі «Соціодинаміка культури» він писав, що через емоційно насичені образи неможливо скласти цілісну картину світу. Відтак, сучасна культура постмодерну формує індивідів із розщепленою свідомістю, не здатних до системного мислення [16].

Біля витоків поняття «кліпова культура» (blip culture) стоїть Е. Тоффлер, який увів його у філософський дискурс. Так, термін «кліпове мислення» (або кліпова культура) застосував американський культуролог Е. Тоффлер ще в 1980 році, визначаючи його як «принципово нове явище, яке розглядається як складова загальної інформаційної культури майбутнього, заснованої на нескінченному миготінні інформаційних відрізків для людей відповідного складу розуму». Крім того, Е. Тоффлер ввів термін «blip», тобто мозаїчне сприйняття світу, яке виникає з аудіовізуальної електронної інформації з точки зору її демасифікації. Відтак, ті, хто віддає перевагу логічності та цілісності медіа-мовлення, намагаються зрозуміти хаос бліп-культурної інформації [2].

У книзі «Третя хвиля» [24] філософ говорить про три глибинні зрушення («хвилі») у житті суспільства: аграрному, індустріальному і постіндустріальному. «Атрибутом Третьої хвилі є демасифікуючі медіа, за допомогою яких люди обмінюються інформацією за допомогою різноманітних, таких, що часто суперечать один одному, фрагментарних образних рядів», які прийшли на зміну «смугам» – логічним потокам ідей, що випливають один з одного [3, 78]. Це призвело до появи кліпової культури, яка стала результатом розвитку технологій та засобів передачі інформації.

«Кліпове» мислення як явище – це відповідь на збільшення об'єму інформації. У педагогіці таке мислення характеризують як фрагментарне, переважно візуальне і асоціативне. У індивіда пропадає необхідність запам'ятовувати інформацію, конспектувати та осмислювати її, що тягне за собою відповідні зміни мислення [7].

«Кліпове» мислення – це спосіб мислення, що передбачає швидку генерацію нових ідей та рішень. Це може передбачати використання аналогій, прискорене мислення та висування гіпотез, а також бути корисним у контексті креативної діяльності, де необхідно швидко генерувати нові ідеї та рішення [34].

Кліп-мисленням називають сприйняття світу через короткі уривки інформації, мало пов'язані (або взагалі не пов'язані) між собою. Ключем до сприйняття такої інформації є не слово або текст, а картинка – образ. І хоча завдяки такому способу сприйняття значно зростає швидкість обробки інформації, смислова подача залишається поверховою. Тобто кліпове мислення – це відповідь нашого мозку на потік інформації, що збільшився, який безперервно «сиплеться» на нас.

Проте, в епістемологічних концепціях досі немає ґрунтовного аналізу феномену «кліпового мислення». Перевагою кліпового мислення є висока швидкість обробки інформації. Як зазначають С.М. Соболєва , Д.А. Горлач, М.Б. Літвінова [10; 2; 15], таке мислення ніби обходить аналіз, створюючи нові шляхи та прискорюючи процес сприйняття. Суб’єкт пізнання зі схильністю до когнітивного стилю «кліпове мислення», за С.М. Соболєвою [10, 88-89], оперує змістовними одиницями фіксованої протяжності, і зовні це проявляється в тому, що людина не може тривалий час зосереджуватися на будь-якій інформації, це знижує здатність до аналітичної та синтетичної діяльності.

Феномен кліпової свідомості розглядає в контексті теорії поколінь О.Г. Савченков. Автор досліджує особливості виникнення кліпової свідомості, зв’язок цього феномену із загальними культурними змінами [28].

С.М. Соболєва у статті «Кліпове мислення як соціально-психологічний феномен та його роль у навчально-пізнавальній діяльності студентів» розглядає основні підходи до визначення поняття кліпового мислення як соціально-психологічного феномену, визначається рівні розвитку кліпового мислення, визначається позитивна та негативна сторона кліпового мислення [39]. Авторка визначає, що кліпове мислення формується та розвивається на таких рівнях, як: когнітивний (коли фільтрується, відсіюється зайва інформація та засвоюються лише актуальні данні, що надходять ззовні); емоційно-вольовий (коли фіксується увага на інформації, що викликає певні почуття, емоції); ціннісний та

поведінковий. Авторка визначає, що позитивним є те, що завдяки йому людина може комфортно почуватися та будувати свої відносини з інформацією, вирішувати одночасно багато різноспрямованих завдань.

Г.П. Бахтіна дослідила інформатизацію та проблему кліпового мислення. Авторка виявила негативні, а саме: втрата бажання пізнавати нове; фрагментарність, невідповідність стилю мислення способові життя; непослідовність та неадекватність у прийнятті рішень; зниження рефлексії; піддатливість до маніпулювань і впливів; зниження здатності до аналізу і синтезу; антиінтелектуалізм і плагіат; масова неосвіченість молоді та феномен гордовитої захопленості власним неуцтвом; абсолютна переконаність у своїй правоті; та позитивні: розвиває креативні здібності; сприяє формуванню захисної реакції організму на перевантаження інформацією; є однією з форм взаємовідносин людини з інформацією; надає гносеологічній складовій діяльності людини динамізму та відкриває для неї нові перспективи; уможливлює багатоплановість, тощо риси кліповості.

Н.М. Макаренко [41] здійснила порівняльний наліз кліпового та критичного мислення у статті «Критичне та кліпове мислення: порівняльний аналіз». Основні тренди кліпового мислення в контексті сучасної освіти досліджувала І.Г. Верезомська [16]. Д. Горлач [30] досліджував кліпове мислення як фактор впливу на організацію мережевих видань. Т.І. Ямола [12] досліджувала особливості інформатизації освіти з появою та поширенням кліпового мислення. Кліпове мисленя у пофесійній діяльності викладачів, а також створення на його основі інтерактивного освітнього процесу вивчали Т. Шеховцева та М. Долінна [24]. І.В. Книш [27] досліджував передумови виникнення кліповості, проаналізував кліповий тип свідомості, та роль кліповості в сучасному освітньому процесі. Також науковець дослідив позитивні та негативні сторони кліпового мислення, проаналізовано та порівняно кліповий тип свідомості із нормою та аномією та геніальністю, визначено, що для сучасного суспільства кліповість є

нормою. Т.І. Ярмола, О. В. Мохначов, Л. А. Ткаченко [8] досліджували вплив інформатизації освіти на «кліповість» мислення та свідомості, а також її роль у медичній освіті. Г.М. Гич [10] визначив роль кліповості у житті молодого покоління. Н. Бондаренко [18] проаналізувала актуальну проблему кліповості мислення.

Кліпове мислення подібне до раціонального, яке домінує на емпіричному рівні пізнання, за такими критеріями, як взаємодія з об'єктом пізнання, особливо аналіз інформації. Тобто ці два типи мислення безпосередньо взаємодіють з об'єктом пізнання, а результатом такого стилю мислення є або поверхове (життєве) знання, або встановлення емпіричного взаємозв'язку між окремими явищами. За іншими критеріями подібності між ними не виявлено. Помітно, що згідно з сутнісними характеристиками протилежністю кліповому мисленню є теоретичне мислення, яке здатне до осягнення смислів, створення цілісної картини світу. Припускаємо, що у сучасних здобувачів вищоїосвіти спостерігається ще одна тенденція – перехід до когнітивного стилю, притаманного феномену «кліпового мислення».

За результатами теоретичного аналізу, можна припустити, що в загальній феноменології пізнання механізми кліпового мислення забезпечують першу стадію пізнання, на якій представлені окремі емпіричні факти.

Отже, кліпове мислення – це спосіб отримання та сприйняття інформації за допомогою яскравих, асоціативних та емоційних фрагментів (часто не пов'язаних між собою), які постійно змінюють один одного. Через швидку зміну образів людина втрачає здатність обробляти (запам'ятовувати і аналізувати) такий потік інформації. У пам'яті залишаються лише невеликі уривки, які за обсягом не можуть зрівнятися з отриманою інформацією.

Кліпове мислення є поширеним шаблоном мислення в цифрову еру, сформованим швидкоплинною природою технологічного та інформаційного перевантаження. При цьому воно має свої переваги з точки зору ефективності та

впливу широкого спектру ідей, важливо визнати його обмеження та прагнути до більш збалансованого підходу, який включає глибоке мислення і критичний аналіз. Залежно від ситуації, поєднання процесів мислення або здатності перемикатися між ними можуть підвищити когнітивну гнучкість і сприяти більш комплексному розуміння інформації та вирішення проблем [15; 23; 36].

Кліпове мислення зосереджується на детальному аналізі та оптимізації окремих компонентів, часто з метою підвищення ефективності, тоді як ціннісне мислення наголошує на врахуванні цінностей та етики під час прийняття рішень. Обидва підходи мають сильні та слабкі сторони, а вибір між ними залежить від характеру проблеми та бажаного результату. Тобто отримані дані є лише матеріалом, у якому суб’єкту представлено предметний зміст, і який у процесі сприйняття та розуміння зазнає різноманітних шляхів когнітивної трансформації. Когніція, в даному випадку, є не копіюванням реальності, а процесом висунення когнітивних гіпотез, тобто передбаченням нових об'єктів, властивостей, процесів, а потім їх розумінням шляхом критичного аналізу та подальшого синтезу. Крім того, доцільним на початковому етапі пізнання, на нашу думку, є врахування такої властивості сприйняття, як цілісність.

Під цим поняттям зазвичай розуміють інтегративний образ, який формується в результаті синтезу вихідних елементів. Водночас цей спосіб побудови та інтеграції образів задається надзвичайно широким цілісним «образом світу», завдяки якому в кожній дії бере участь досвід пізнання та життя суб’єкта, що виходить далеко за межі наявної ситуації сприйняття [26; 10]. Тобто сформований цілісний образ, який включає чуттєві образи різних рівнів, виходить за межі суб’єктивного сьогодення та несе поряд із конкретними локальними знаннями та індивідуальним контекстом найзагальнішу інформацію про дійсність.

1.2. Особливості формування та рівні розвитку кліпового мислення

Останнім часом серед педагогів і психологів склалася стійка думка, що сучасна молодь надто поверхнево сприймає навколишній світ. Так, О.В. Квасник вважає, що вся система цінностей та ідеалів здобувачів надто одноманітна і ґрунтується виключно на інформаційному потоці, який буквально «ллється» на них з телеекранів та Інтернету. Уміння чітко і зрозуміло сформулювати ідею, щоб передати її зміст, стало рідкістю. Так само невміння сучасних здобувачів уважно слухати та зв’язно записувати висновки лекції піддається все більшій критиці з боку професорів.

Це зумовлено тим, що сьогодні інформаційний простір як сукупний результат смислової діяльності людини передбачає розгалужену письмову та аудіовізуальну комунікацію. З одного боку, надмірне інформаційне середовище тягне за собою потребу людини швидко засвоїти якомога більше інформації; з іншого боку, це викликає якісні зміни у форматі самої інформації. Існує стійка тенденція подавати інформацію фрагментарно з акцентом на її кількість, а не на якість. Ці зміни зумовили появу такого явища як «кліпове мислення» та подальшу потребу в переробці підходу до навчання молоді.

Люди, які з дитинства піддаються впливу диверсифікованої інформації, комфортно почуваються в такому середовищі. Вони навчаються формулювати свої ідеї із фрагментарного матеріалу, що надходить із численних медійних джерел [4].

Виникнення та інформаційні обмеження кліпового мислення пов'язують із способами передачі інформації через мережу Інтернет, де є кращі для сприйняття читачами розміри файлів. Інший фактор, що впливає на кількість інформації, що сприймається, - це розміри екранів гаджетів. І екрани перших телефонів, і сучасних смартфонів характеризуються значно меншим кутом читання, ніж

друковані книги. Тому читачі перестають сприймати довгі та складні тексти (більший кут читання сприяє сприйняттю (пошуку та аналізу) інформації [4; 28]).

З урахуванням розвитку діджитал-технологій молодь споживає велику кількість контенту, інформаційний потік великий і важко піддається контролю. Відтак стає складно відбирати інформацію та формувати критичне ставлення до неї. Покоління Z свідомо блокує інформаційні потоки, абстрагуючись, ніби не помічаючи їх, навчається вибірково їх споживати, їм властиво поверхове зчитування контенту з огляду на економію часу: увага фокусується на яскравих заголовках і візуальних образах.

Кліпове мислення здобувачів сьогодні вже активно формується під впливом штучного інтелекту, воно є актуальною темою досліджень, оскільки штучний інтелект (ШІ) дедалі більше впливає на розвиток суспільства та освіти.

Вважається, що люди, які мають кліпове мислення, відрізняються здатністю миттєво схоплювати всю головну, необхідну інформацію швидше, ніж ті, хто не володіє таким мисленням [38]. Такий підхід, наприклад, застосовується щодо іноземних мов, де словам надається образність. Однак заучування формул і правил у курсах фізики, хімії та біології без осмислення їхнього змісту веде до непорозуміння зв'язків. Крім того, володарі кліпового мислення швидко приймають рішення, і це є їхньою перевагою в сучасному світі: невеликий словниковий запас компенсується здатністю поглинати та обробляти інформацію за допомогою фрагментарних образних рядів.

Люди, які працюють із великими потоками інформації, запам'ятовують лише найголовніше, не перевантажуючи свій мозок [14; 27]. Сучасні дослідження доводять, що ліва півкуля мозку відповідає за логіку, аналіз та впорядкованість, а права – за фантазію, просторове співвідношення та образність, сучасна розвинена людина одночасно досить повною мірою задіює обидві півкулі. Відтак, правильніше формувати у здобувачів аналітичне та понятійне мислення у поєднанні з кліповим.

Наукові дослідження свідчать про те, що міжпівкульна асиметрія робить істотний внесок у вияв високого інтелекту людини. При цьому у відомих межах існує взаємозамінність півкуль головного мозку. Важливо, що конкретний тип півкульного реагування не формується при народженні. На ранніх етапах онтогенезу у більшості дітей виявляється образний, правопівкульний тип реагування, і тільки в певному віці (як правило, від 10 до 14 років) закріплюється той чи інший фенотип, переважно характерний для даної популяції [14]. Це підтверджується і даними про те, що у неграмотних людей функціональна асиметрія головного мозку менша, ніж у грамотних. Асиметрія посилюється і в процесі навчання: ліва півкуля спеціалізується у знакових операціях, а права напівкуля – у образних [15]. Якщо проаналізувати методику викладу навчального матеріалу в освіті, то навіть без спеціального дослідження можна констатувати переважну роль вербального та текстового видів. Незважаючи на інформатизацію та комп'ютеризацію сфери освіти, частка невербальної все ще залишається недостатньою для ефективного розвитку правої півкулі.

Традиційно вважається, що пізнання відбувається на двох рівнях [7, 56–57]. Сенсорне (емпіричне) пізнання здійснюється через сенсорно-перцептивну систему людини, яка володіє комплексними і компенсаторними властивостями. Також особливостями першого рівня є те, що пізнання не виходить за межі окремих висловлювань про певні явища та врахування прямих зв'язків між ними. Тобто на цьому рівні спостерігаються об’єкти, фіксуються факти, проводяться досліди, встановлюються емпіричні зв’язки та закономірності. Основними формами сенсорного рівня є відчуття, сприймання та уява. Здебільшого отримані емпіричні знання є суб'єктивними.

Раціональний (теоретичний) рівень характеризується більш складним способом відображення дійсності, за допомогою якого людина може вийти за межі свого чуттєвого досвіду і пізнати те, що безпосередньо не дано на початковому етапі. Цей метод передбачає комплекс розумових операцій, що відповідає руху

мислення від пізнання явищ до пізнання сутності. Основними ознаками цього рівня є те, що він базується на результатах чуттєвого пізнання, але не взаємодіє з об'єктом дослідження. Отже, можна досліджувати явища, які у разі використання чуттєвого пізнання неможливо пізнати, а результатом є істотне знання про об’єкт. Основними формами такого знання є поняття, судження та умовиводи. Тобто саме на цьому рівні відбувається подальший розвиток емпірично набутих знань [22].

Досить поширеним є запропонований І. Кантом [8], варіант розподілу рівнів знань залежно від типів мислення: розуміння і думки. Розуміння — це повсякденне мислення, яке є початковим етапом пізнання, в якому оперування абстракціями відбувається в рамках жорсткого стандарту. Його основна функція полягає в розрізненні фактів на основі форми знання, а не його змісту. Думки (теоретичне мислення) — вищий рівень раціонального пізнання, який характеризується насамперед творчим оперуванням абстракціями та свідомим дослідженням їх змісту. Головним завданням розуму є поєднання різних фактів і виявлення рушійних сил досліджуваних явищ.

Незважаючи на спорідненість цих видів мислення, на нашу думку, розумові поняття істотно відрізняються від раціональних понять. Якщо останні можна тільки з'єднувати і роз'єднувати, то розумові поняття розвиваються, рухаються, переходять один в одного. Тобто перший тип мислення є основою для другого, коли відбувається формалізація та перехід отриманих фактів у відносно стійкий стан завдяки механізмам узагальнення та категоризації [10].

У наш час відкриття в різних галузях науки робляться з небувалою частотою. І всю цю нову та стару інформацію необхідно передати наступним поколінням, у яких спосіб мислення та сприйняття інформації відрізняється від «здібностей» покоління, яке виросло без такого безперервного потоку новин.

В цілому, «кліпове мислення» за час свого існування набуває яскраво вираженої негативної конотації, найчастіше їм «нагороджують» підлітків та молодь, вважається, що даний вид мислення катастрофічний, адже вони читають

уривками, слухають музику на авто, з допомогою телефону, тобто. отримують інформацію пульсами, не фокусуючись на ідеях, а лише на окремих спалахах та образах [19; 20; 55].

Психологічна наука вказує на те, що кліповість мислення формується та розвивається на таких рівнях:

– когнітивний, коли обробляється, фільтрується, відсіюється зайва інформація та засвоюються лише актуальні данні, що надходять ззовні;

– емоційно-вольовий, коли фіксується увага на інформації, що викликає певні почуття, емоції (як позитивні, так і негативні), впливає на настрій, сприяє виникненню вольових процесів;

– ціннісний, коли інформація, що надходить, має особистісну чи соціально-культурну цінність;

– поведінковий, коли інформація містить методи, способи, результати певних дій, або мотивує до певної поведінки (С.М. Соболєва) [32].

Отже, людина не народжується з кліповим мисленням, воно виробляється і набувається за таких обставин: комп'ютеризація, підключення шкіл до Інтернету, залежність від комп'ютерних ігор та масова культура, до якої належить телебачення, музичні кліпи, кінофільми, спеціальна література.

Особливості здобувачів, яким притаманне кліпове мислення:

1) не вміють аналізувати, немає чіткої логіки, вони не вміють виділяти головне та встановлювати логічні зв'язки [21];

2) мають короткочасну пам'ять, у той час як довготривала пам'ять відсутня. Вони повністю забувають матеріал 2-3-4 тижневої давності. Причина полягає в тому, що за кліпового мислення розвинена короткочасна «механічна» пам'ять, з якої отримана інформація швидко стирається за 1-2-3 дні;

3) можуть оперувати смислами лише малої довжини. Зростання складності об'єктів, що вивчаються, призводить до абсолютного нерозуміння досліджуваного матеріалу;

4) відсутній інтерес під час вивчення предмета, оскільки вони не розуміють про що йде мова[30];

5) виражена швидка стомлюваність щодо обов'язкових дисциплін;

6) підлітки, які неспроможні подужати щось із класичної літератури, вони можуть читати тільки ілюстровані комікси та спеціальні газети та журнали; здобувачі, які неспроможні самостійно підготувати реферат з гуманітарної чи спеціальної дисципліни;

7) не вміють працювати самостійно;

8) різко знижується коефіцієнт засвоєння знань;

9) швидка забудькуватість;

10) спостерігається низька дисципліна, яка обумовлена відсутністю інтересу;

11) у здобувачів з кліповим мисленням формуються своєрідні морально-етичні цінності, а саме: ослаблення почуття відповідальності; поняття совісті та честі виключені; відсутнє почуття співпереживання (смерть не викликає співпереживання); люди стають цинічними; все, що пов'язане з рівнем «нижче за пояс», викликає позитивну емоційну реакцію.

Щодо технологій, що спираються на фрагментований матеріал і дають змогу глибоко впливати на сприйняття здобувача, це є технологія педагогічних майстерень; презентації; прийом «розфарбовування», відгадування кросвордів, заповнення таблиць, складання формул та схем. Це призводить до неминучої трансформації структури навчального заняття сучасні здобувачі не здатні довго утримувати увагу на одному предметі. Як правило, об'єкт викликає інтерес на кілька хвилин. Спираючись а те, що викладачеві важливо розуміти, що необхідно збільшити темп уроку, включаючи більше різноманітних видів діяльності здобувачів та вчителя, віддаючи активні ролі саме здобувачам. Змінюється роль вчителя: з директора він стає партнером. Матеріал, який використовується на заняттях також змінюється. На зміну текстовим правилам, складним для

сприйняття, приходять ефективніші схеми і mind-maps (інтелектуальні карти), а довгі тексти замінюються діалогами і коміксами. Проектний метод вважається однією з найефективніших методик роботи зі здобувачами. Він враховує та активно використовує особливості їхнього кліпового мислення. Похідним від нього є метод веб-квестів, який полягає в тому, що здобувачі самостійно працюють над пошуком навчальної та наукової інформації в Інтернеті. Ще один прийом, який використовується з метою зацікавити здобувачів з кліповим мисленням та підвищити їхнє залучення до процесу навчання, – створення дошок Padlet. Вони являють собою інтерактивний аналог звичайної класної дошки або стенду, де кожен (на запрошення вчить бібліографічний список) може залишити свій запис, прикріпити до нього фото, залишити коментар до записів одногрупників. Такий формат роботи простий і зрозумілий, тому що він нагадує спілкування у соціальних мережах. Текст, який здобувачам пропонується залишити, необов'язково має бути довгим. Достатньо написати кілька слів. Однак це дає відчуття впевненості в собі і, зокрема, причетність до спільної справи. Крім того, Padlet допомагає створити здобувачам ситуацію успіху незалежно від рівня володіння знаннями.

Якщо на кожному занятті потрібно запам'ятовувати нові слова та колокації, кліпове мислення робить "зубріння" неефективним. Під час вивчення нових слів можуть допомогти нетрадиційні методики, наприклад, ігрові вікторини Quiziz, де грати можуть всі здобувачі групи одночасно, змагаючись один з одним, що підвищує шанси запам'ятати слова, або сервіс WordArt, який дає змогу візуалізувати слова у привабливій формі.

Для узагальнення тем, для візуалізації інформації, для покращення запам'ятовування термінів доцільно користуватися сервісами, за допомогою яких створюються хмари слів. Оскільки, поява в Інтернеті сервісів зі створення графічних фігур зі слів (хмар слів) та їх широке використання дозволяє сфері освіти інтегрувати ці можливості у процес навчання з метою розвитку правої

півкулі мозку і, відповідно, образного мислення та творчого пошуку. Унікальність хмар зі слів полягає в інтеграції словесної форми з графічним образом, тобто маємо дві форми в одному об'єкті**.**

Хмара слів є одним із подібних інформаційних засобів навчання. Хмара слів – хмари ключових слів (word clouds) – це візуальне представлення ключових слів тексту у вигляді гіперпосилань різного шрифту та кольору, виконане у певній графічній формі (зазвичай у вигляді хмари) [6].

Хмарні технології допомагають зробити навчальний процес цікавішим. Отже, хмара слів (хмара тегів) - це візуальне відтворення списку слів, категорій, міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні. Створювати такі хмари можна в онлайн-додатках таких як WordItOut, WordCloud, WordCloud Generation [17].

Хмари слів дають змогу показати частоту згадок того чи іншого слова, а також його важливість. Чим популярніше посилання, тим розмір слова більший і яскравіший у кольорі [18]. З точки зору психології сприйняття інформації, хмари слів носять універсальний характер, оскільки більшість людей має зоровий вид пам'яті та яскраво виражене візуальне сприйняття. З цього можна зробити висновок, що проаналізована та відібрана людиною (здобувачами) будь-яка текстова інформація, яка представлена лаконічно та красиво, може стати інтелектуальною власністю індивіда для подальшої актуалізації даної інформації у всіх видах мовної діяльності [19].

Крім того, графічне представлення хмар також грає велику роль, тобто важливо не тільки що написано, але і як написано (шрифт, колір, розмір напису, його розташування) [20]. Використання хмари слів допомагає, в першу чергу, досягти мети формування здобувачем компетентності, яка сприяє більш продуктивному процесу оволодіння предметом [10].

Хмара слів як засіб навчання допомагає вчителю урізноманітнити процес навчання, сприяє мотивації здобувачів, формує необхідні умови для розвитку як критичного, так і просторового мислення, ціннісні та емоційні категорії,

аналітичні здібності, навички структурування та моделювання, вміння виділяти та головне, розвиває творчість та здатність до самоосвіти [21].

Нині розглядаються правила розробки електронних підручників, які, на відміну від паперових версій, повинні містити окремі розділи з окремих тем, у тому числі анімації, особливо при вивченні фізичних основ різних процесів. Формування образів у навчальному процесі за допомогою сучасних комп'ютерних технологій навряд чи становить серйозну проблему. Ці зображення можуть бути представлені у вигляді слайдів або коротких анімованих картинок, тобто кліпів. Однак важливо мати на увазі, що здобувачі повинні асоціювати невелику послідовність кліпів із цілком певними зображеннями, а не абстрактним змістом. Запропонований спосіб представлення інформації у вигляді кліпу дозволяє просто запам'ятовувати її, не свідомо засвоюючи [19; 46].

Відтак, сучасним викладачам варто брати до уваги переважно кліпове мислення здобувачів. І вже відштовхуючись від цього факту, будувати освітній процес, використовувати велику кількість наочної інформації з образами, елементами гейміфікації, ясними, короткими формулюваннями, що запам'ятовуються. Вважаємо, що кейс-метод є найбільш оптимальним способом навчання здобувачів гуманітарних профілів, він розвиває навички аналізу та роботи з неоднозначними ситуаціями в умовах неповноти інформації, обмеженого часу. У кейсах немає єдиного, вірного рішення – цей факт може викликати конфлікт думок, протиріччя інтересів, створити драматургію занять. Багатоваріантність рішення дозволяє здобувачам виявляти себе, публічно обґрунтовуючи рішення [33; 14].

Також цікавою є методика «шість розумових капелюхів», розроблена Е. де Боно і представляє собою своєрідну форму групової дискусії. Суть цієї методики у тому, що учасники дискусії, надягаючи капелюхи певного кольору, представляють конкретну задану позицію і аргументують її. Власник білого капелюха надає інформацію об'єктивно, нейтрально, незацікавлено, беземоційно. Учасник у

червоному капелюсі звернений до почуттів, інтуїції, прозріння. Чорний капелюх диктує необхідність критичного підходу, обережності, спонукає акцентувати увагу на недоліках, складностях, небезпеках, необхідності виявляти пильність. Жовтий капелюх, навпаки, спонукає шукати переваги, вигоди, бути оптимістом. Володіння зеленим капелюхом має на увазі творчий підхід, висування гіпотез, пошук нових альтернатив. Зрештою, власник синього капелюха виявляє стратегічне мислення, передбачення, узагальнює, робить висновки. Періодично (з інтервалом у 10 хвилин) здійснюється обмін капелюхами і, відповідно, зміна позиції та стилю аргументації. Слухачі спостерігають за перебігом дискусії із зовнішнього кола [16; 50].

Модельовані в методиці «розумних капелюхів» позиції можна приблизно співвіднести з деякими з виділених нами компонентів інформаційної культури. Так, позиція білого капелюха співвідносна з науково-реалістичним компонентом, червоного – з естетичним, чорного – з невротичним, жовтого – з конструктивно-міфологічним або маніпулятивним, зеленого та синього – з креативним. Можна було б додати кількість капелюхів та моделювати в дискусію реалістичного, наївно-міфологічного, спотворено-реалістичного компонентів. Така методика дозволяє актуалізувати особливості розумового процесу, які невластиві кліповому мисленню: розгорнути рефлексію, подолати алогічність та фрагментарність, виключити поспішність та поверховість висновків [21; 56].

Ми погоджуємось, що застосування хмарних сервісів на заняттях має певні переваги:

— формування уміння працювати з медіа продукцією, розвиток комунікативних здібностей, творчості здобувачів;

— методичні переваги (розширення можливостей надання навчальної інформації, створення евристичних умов для організації дослідження різноманітних текстів та художнього твору);

— активізація процесів творчого мислення, сприяння його дивергентності, зокрема оригінальності, ініціативності, винахідливості здобувачів;

— розвиток творчої активності здобувачів, що визначається здібностями генерувати ідеї, відкривати нове;

— можливість залучити до аналізу художнього твору максимальну кількість здобувачів, підвищення продуктивності та ефективності мовленнєвої та читацької діяльності здобувачів;

— розвиток пізнавальних інтересів, посилення мотивації мовленнєвої й читацької діяльності, створення позитивного настрою та ситуації успіху;

— зручність демонстрації (на сайті або у блогу, роздрукований як дидактичний матеріал, на інтерактивних дошках тощо).

Можемо стверджувати, що кліпове мислення слід розглядати в контексті початкового етапу пізнання, який дозволяє здійснювати перехід на інші рівні цього процесу. Однак слід зазначити, що рівні знання є взаємозалежними і в реальному функціонуванні між ними існує постійна взаємодія.

1.3. Аналіз позитивних та негативних сторін кліпового мислення у здобувачів освіти

Основними ознаками кліпового мислення є: конкретність; фрагментарність (відсутність цілісного сприйняття); рухливість протікання нервових процесів; зниження здібностей до аналізу та структурування інформації; мовний мінімалізм і невміння висловлювати думки.

Кожне явище має і позитивні і негативні якості (див.табл.1.2). Тому питання полягає в тому, як ефективно використовувати позитивні сторони та як мінімізувати негативний ефект явища.

Таблиця 1.2

Негативні та позитивні сторони кліпового мислення

Негативні сторони	Позитивні сторони
У здобувача порушується здатність вибудовувати логічні зв'язки між явищами, що сприймаються.	Інформаційне навантаження змушує мозок вибудовувати захист від непотрібної інформації та фільтрувати її
У здобувачів стає проблемою розв'язання складного завдання через відсутність навичок сприйняття явища цілком і поділу складного завдання на підзавдання	Усвідомлення важливості володіння інформацією спонукає до її більшого споживання, отже, до розвитку
Здобувачі здатні вирішувати окремі дрібні завдання без прив'язки їх до предметної області	Бажання споживати більший обсяг інформації тренує мозок, дозволяючи сприймати її швидше
Втрачається здатність до аналізу, синтезу, до вибудовування довгих логічних ланцюжків	Підвищуючи здатність швидко перемикатися з однієї інформації на іншу, людина навчається швидше перемикатися у звичайних життєвих ситуаціях, тим самим краще організує свій час

Джерела: [21;17;36;49]

Власник кліпового мислення не може, а часом не здатний аналізувати будь-яку ситуацію, адже її образ не затримується в думках надовго, він майже відразу зникає, а його місце відразу займає новий (нескінченне перемикання телеканалів, перегляд новин, реклами, трейлери до фільму, читання блогів…) [5].

Кліпове мислення заважає аналітичним здібностям, оскільки образи, які залишаються в думках лише на короткий проміжок часу, практично відразу зникають, замінюючись новими [11; 34]. «Кліпове» мислення, як правило, визначається короткостроковою перспективою, браком стратегічного планування і відсутністю поглибленого аналізу проблем. В той час як освітні проєкти вимагають довгострокових планів, структурованого підходу та пильної уваги до потреб здобувачів та навчальних цілей [4].

У кліпового мислення позитивні риси полягають у здатності швидко перемикатися з однієї інформації на іншу, що дозволяє будувати навчальні та робочі процеси в умовах багатозадачності, звідси і швидкість реакції молодого

покоління на будь-які зміни, високий ступінь адаптивності та швидке прийняття інновацій в галузі інформаційних технологій [15; 21].

Отже, «кліпове мислення», яке стосується здобувачів, вказує на тенденцію зосереджуватись на короткострокових задачах, миттєвих задоволеннях. Застосування штучного інтелекту в навчанні здобувачів сформує обмеженість у плануванні та зашкодить здатності адаптуватись до нових ситуацій [7, 8].

Для ШІ характерні наступні аспекти.

1. Програмованість. ШІ діє відповідно до програм та алгоритмів, які йому надані. Воно не має внутрішніх бажань, емоцій або короткострокових цілей.

2. Логіка та аналіз. ШІ володіє великими обчислювальними можливостями та може виконувати складні обчислення та аналіз даних, не маючи власних бажань.

3. Машинне навчання. У деяких випадках, ШІ може вдосконалювати свої навички на основі даних, але це відбувається в межах задач та параметрів, визначених розробниками.

4. Автоматизація. ШІ може виконувати багато завдань автоматично та ефективно, що може бути корисним для великої кількості галузей, включно з медициною, фінансами, технічною підтримкою[18; 45].

5. Обмеження та етика. ШІ має обмеження в розумінні та адаптації до нових ситуацій, і важливо враховувати етичні аспекти при його застосуванні «Кліпове мислення» можна визначити як процес, який дає можливість людям зрозуміти світ, який вони відчувають, і різні властивості багатьох об’єктів, що характеризується: відсутністю цілісного сприйняття, нелогічного потоку різнорідної інформації та швидким перемиканням між її фрагментами, без аналізу їх зв'язків; існує певний перетин між кліповим мисленням як таким і когнітивним стилем; диференційний/інтегральний когнітивний стиль здобувачів пов’язаний з індивідуальними особливостями сприйняття ними навчального матеріалу, який

має бути представлений короткими змістовими фрагментами з урахуванням їх психологічних особливостей.

Існує певний перетин між кліповим мисленням як таким і когнітивним стилем; тому необхідно враховувати рекомендації щодо навчального процесу щодо пізнавального стилю здобувачів.

Кліпове мислення та диференційний/інтегральний когнітивний стиль, пов’язаний зі специфічним сприйняттям і засвоєнням навчального матеріалу. Отже , здобувачі з інтегральним типом когнітивного стилю схильні спиратися на освітні технології, що будуються за принципом переходу від абстрактного до конкретного через дискусії, тоді як здобувачі з диференційним типом когнітивного стилю схильні до навчання від конкретного до загального через логічне та формалізоване сприйняття матеріалу, або на основі своїх цілісних знань, або послідовного пізнання [48; 25].

Загалом, ми маємо всі підстави вважати, що сучасні педагоги та психологи повинні інтегрувати суттєві риси кліпового мислення в навчальне середовище, у тому числі в навчальну та позаурочну діяльність здобувачів. Вкрай доцільно переглянути зміст навчального матеріалу з акцентом на індивідуально-психологічних особливостях здобувачів. Формат інформації має бути змінений і переведений у форму кліпів, тобто яскравих, чітких і наочних презентацій зі зрозумілими, образними формулюваннями, що запам’ятовуються. Завдання полягає у створенні спеціальних фільмів або відеокліпів з ілюстративними прикладами, експериментами тощо.

На запитання: може кліпове мислення сприяти ефективному засвоєнню інформації в процесі навчання, немає однозначної відповіді. Застосування кліпового мислення в освіті дозволяє людині запам'ятовувати величезні обсяги інформації, не усвідомлюючи її змісту, іншими словами, швидко запам'ятовувати набір слів, фраз або чисел у певній послідовності на основі деяких зображень, які відповідають інформації, що запам'ятовується [27; 35].

Такі методи підходять, наприклад, для вивчення іноземних мов, де іноземному слову може відповідати якийсь образ слова з рідної мови. Однак у фізиці це призведе до запам'ятовування деяких термінів, правил, визначень або формул, тому розуміння фізичних процесів буде втрачено.

Мова образів і жестів набагато старша за мову символів; тому людині легше сприймати інформацію у формі зображень, а не букв, цифр, формул тощо. Лекція досі розглядається як класична (традиційна) форма організації вищої освіти. Згадана вище система зображень виявляється найефективнішим способом запам’ятовування навчального матеріалу завдяки більш цілеспрямованому підходу до змісту та тривалості лекції з акцентом на сучасні мультимедійні технології.

На наше переконання сучасні педагогічні засоби в поєднанні з технологіями електронного навчання підвищать ефективність навчального процесу та значно покращать професійну підготовку здобувачів вищої освіти.

РОЗДІЛ 2
РОЛЬ КЛІПОВОГО МИСЛЕННЯ У НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

2.1. Роль кліпового мислення у формуванні компетенцій здобувачів освіти

Сьогодні наявні труднощі у формуванні цілісної системи компетентностей за особливостей мислення здобувачів. Так, на сьогоднішній день у зв'язку з активним зростанням цифровізації різних процесів та повсюдним впровадженням гаджетів у повсякденне життя людини, починаючи з раннього віку, неможливо не помітити тенденцію до змін у поведінці здобувачів. Одним із відмінних аспектів, що характеризують сучасне покоління, є феномен кліповізації мислення.

Провідними засадами формування професійної компетентності здобувачів із урахуванням особливостей кліпового мислення можна вважати такі [7]:

1. Оперування здатністю швидко перемикати увагу з одного об’єкта на інший.

2. Застосування здатності мислити фрагментарно, кадрами.

3. Поєднання декількох шляхів сприйняття та засвоєння інформації: зорового (створення візуального ряду допоможе швидше засвоїти матеріал), слухового (пояснення викладача) тощо.

4. Акцент на асоціативності як інструменті перемикання розумового процесу з одного образу на інший.

Зазначимо, що для кліпового мислення характерна наявність інтуїтивного та емоційного підходу щодо розв’язання існуючих проблем, використання багатьох сенсорних каналів сприйняття, а також швидкістю обробки інформації та захопленням загального змісту [50, 44].

Кліпове мислення, в контексті традиційних освітніх моделей, істотно впливає на навчальну діяльність здобувачів, а відповідно і в якості формування рівня професійної підготовки. Засвоєння інформації, набутої в навчальному процесі пов'язане з функціональною асиметрією мозку і вегетативною конституцією, які безпосередньо впливають на організацію навчальної діяльності та розумової працездатностіздобувачів. Вони визначають особливості сприйняття, пам'яті, емоційної сфери людини, стратегії її мислення. Знаючи тип міжпівкульної асиметрії, можна передбачити, які труднощі можуть чекати на здобувача під час навчання [39].

У попередні роки здобувачі були схильні аналізувати та синтезувати матеріал, формуючи відтак цілісне світосприйняття, тоді як сучасне покоління сприймає цю інформацію не послідовно, а окремими роликами, які не мають логічного зв’язку між собою.

Незважаючи на ці переваги, цифрове навчальне середовище також має деякі недоліки та виклики. Наприклад, використання цифрових інформаційних технологій може призвести до того, що здобувачі стануть залежними від комп’ютерів та інших пристроїв. Це може призвести до зниження внутрішньої мотивації та автономії, оскільки вони можуть покладатися на технології замість власних зусиль [49]. Крім того, розвиток цифрового навчального середовища може призвести до зниження якості міжособистісного спілкування, оскільки здобувачі проводять більше часу за спілкуванням із комп’ютером ніж з іншими людьми. Отже може бути проблема з утриманням технічної бази та інфраструктури, що може призвести до зниження ефективності та доступності освіти. Слід зазначити, що використання цифрових технологій може призвести до зниження рівня концентрації, оскільки здобувачам може бути важко зберігати увагу протягом тривалого часу роботи з комп’ютером або іншим цифровим пристроєм. Вірогідне виникнення проблеми з наданням доступу до цифрового

ресурсу для здобувачів із низьким рівнем технічної грамотності або обмеженим доступом до комп’ютерів та інтернету [56].

У навчальних закладах у здобувачів з кліповим мисленням можуть виникнути труднощі з елементарними науковими дослідженнями та простими логічними висновками. Наприклад, щоб організувати свої презентації, здобувачі як правило, перебирають ідеї, шукають логічні зв’язки, які вони можуть знайти в подібних дослідженнях, і пропускають найважливішу інформацію. Завдяки мозаїчному мисленню люди схильні до помилкового плюралізму в обробці одного й того самого тексту, що спонукає фахівців у сфері освіти вважати, що такі здобувачі мають недостатню мотивацію. Що в підсумку відрізняє попередні покоління від нинішнього - це отримання інформації «лінійним шляхом», процесом, у якому сприйняття, запам’ятовування та відтворення інформації є послідовними і є ланками одного ланцюга[35].

Використання цифрових технологій також може викликати проблеми, наприклад, відсутність особистого контакту з викладачем та іншими здобувачами, що може бути важливим для формування емоційного і соціального розвитку. Цифрові технології можуть займати багато часу, що може призвести до технологічної залежності і стресу [86]. Результатом є поверхнево мисляча людина, яка нездатна тривалий час зосереджуватися на конкретному об'єкті, має низький рівень рефлексії та найчастіше діє імпульсивно.

Кліпове мислення порушує баланс психічних процесів, посилює чи послаблює їх специфічні властивості в тієй чи іншій сфері. Людина часто ігнорує використання логічного мислення, вона все частіше регулює свою діяльність, спираючись на емоційно образне сприйняття. При цьому більшість вчених виділяють зниження аналітичних здібностей та критичного мислення, які є передумовами творчої діяльності, а також відзначають фрагментарність засвоєння знань та невміння послідовно їх відтворювати. Ці зміни особливо важливі для свідомості здобувачів, вихованих в екранній та медійній культурі [13; 31].

Отже, одним із головних аспектів цього мислення є його візуальна складова. Кліпи включають графічні та візуальні елементи, які допомагають передати складну інформацію та зробити фундаментальні поняття та ідеї більш зрозумілими. Крім того, відео може створити емоційний зв’язок між вивченням матеріалу таздобувачами, що сприяє підвищенню їх мотивації та інтересу до процесу навчання.

З одного боку, розвивається швидкість реакцій і покращується короткочасна пам'ять, а з іншого – мислення стає поверхневим, що не вміє глибоко вникати в проблему. Єдина проблема здобувача з кліповим мисленням – це труднощі, а часом і нездатність аналізувати системно ситуацію, представляючи багатоманітність наслідків прийнятих рішень, не кажучи вже про специфіку розвитку соціального та емоційного інтелекту, який обумовлений постійною увагою до екрану комп'ютера.

Відтак, спостерігаються такі тенденції: неможливо уникнути залежності «кліпового» розвитку мислення та рівня успішності, саме тому знижується засвоєння знань і рівень успішності здобувачів при використанні традиційних засобів методичних вказівок. Особливості мислення здобувачів вимагають змін в методиці викладання, лекціях, підготовці занять. Активні та традиційні методи навчання змінюють виклад, переструктуровують інформацію.

Отже, можна зробити висновок, що компетенція уособлює знання, вміння, досвід, сукупність цінностей, особистісних та професійних якостей. Під компетентністю ми розумітимемо сукупність різноманітних компетенцій здобувача. Компетентність передбачає комплексну реалізацію всіх груп компетенцій практично[41;88]. Компетентності – особисті якості, що зумовлюють поведінку здобувача у навчальних та інших справах; у взаєминах з людьми, що зумовлюють оцінку своєї поведінки.

2.2. Технологічне забезпечення кліпового мислення в закладах освіти

Головне завдання сучасного закладу вищої освіти – забезпечення якісної підготовки здобувачів. На сьогоднішній день вирішуються завдання покращення системи безпеки для проходження екзаменаційних випробувань в онлайн-форматі, реалізації різних моделей викладання для визначення способів, що сприяють найбільш результативній реалізації освітнього процесу зокрема враховуючи схильність сучасних здобувачів до фрагментарного (тобто кліпового) мислення [4]. Так, сучасні технології дають змогу швидкому створенню та розповсюдженню відеоконтенту, що робить кліпове мислення особливо актуальним.

Л. Саракун [44] пропонує під час планування освітньої політики враховувати як внутрішній аспект освітньої системи, так і зовнішні економічні та соціальні чинники. Сьогодні в цифровому світі освіта стає все більш залежною від сучасних інновацій і технологій. Цифрові інструменти все більше впроваджуються в освітні процеси, що створює необхідність розуміння особливостей цифрового освітнього середовища [61].

Науковці зазначають, що кліповість мислення формується та розвивається на різних рівнях, таких як:

– когнітивний рівень: обробляється, фільтрується, відсіюється зайва інформація та засвоюються лише актуальні данні, що надходять ззовні;

– емоційно-вольовий рівень: фіксується увага на інформації, що викликає певні почуття, емоції (як позитивні, так і негативні), впливає на настрій, сприяє виникненню вольових процесів;

– ціннісний рівень: інформація, що надходить, має особистісну чи соціально-культурну цінність;

– поведінковий рівень: інформація містить методи, способи, результати певних дій, або мотивує до певної поведінки [37; 22].

Наведемо психологічні особливості особистості, на які, ймовірно, впливає «кліпове мислення»:

- сприйняття навколишнього світу;

- індивідуальна система морально-етичних цінностей;

- здатність до аналізу інформації, що надходить по сенсорних каналах;

- рефлексія (формування відносини та оцінки сприйнятої, проаналізованої інформації).[40]

Афективна сфера визначає навчальні цілі, пов'язані з емоційним розвиткомздобувача, у категоріях сприйняття, реагування, засвоєння ціннісної орієнтації. Психомоторна сфера встановлює ієрархію в моторній активності, нервово-м'язових координаціях, що виявляються у мові, письмі, фізичних рухах, праці. Розвитку когнітивної та психомоторної сфери при кліповому мисленні приділяється велика увага. Але упускається, що емоційно-афективний розвиток – не менш важлива складова формування та компетентнісного становлення спеціаліста.

Афективна сфера – це багаторівнева система організації поведінки та свідомості, спрямована на вирішення зовнішніх та внутрішніх завдань взаємодії. Афективне переживання може бути розглянуте як механізм, що реалізує адаптивний зміст та визначальний специфічний тип світовідчуття та поведінки. Тому, для того, щоб прищепити людині інформаційної епохи певні коди та цінності, зовсім не потрібно ґрунтуватися на раціональних позиціях, досить образного і емоційного впливу» [2]. Відбувається сприйняття через образи, яскраві картинки, короткі новини та відеоролики. Інформація має бути яскравою та лаконічною. Ефективність впливу інформації посилюється при збігу з потребами особистості, і одночасно послаблюється контроль за достовірністю інформацією, що надходить.

Освітній процес для сучасних здобувачів, які мають кліпове мислення, має бути організований по-іншому. Їх цікавить швидкий результат, отримання задоволення від виконуваної роботи та навчання. Здобувачі воліють виконувати цікаві завдання, конкурси, тести, квести. Вони не бояться публічно обговорювати свої проекти. Але дизлайки, зауваження, негативні коментарі зроблені в цифровій спільноті сприймаються більш болісно, ніж самі коментарі, зроблені при очному спілкуванні.[25]

Слід зазначити дуальність сприйняття: з одного боку - посилення кастомізації, з іншого – індивідуалізація. Що стосується сфери освіти це проявляється у кастомізації свого інформаційного освітнього середовища (приналежність до університету, факультету тощо.), і в водночас створення індивідуального контенту - портфоліо, отримання оцінки, лайки та дизлайки.

Дуальність цифрового середовища простежується відповідно до вимог психіки людини: з одного боку сприйняття величезної кількості емоційно насиченої інформації-образів, а з іншого боку – беземоційні, автоматизовані дії («натиснув кнопку – отримав результат»). Суб'єктивна свідомість реальності переформатовується індивідуально, але зазнаючи значного впливу масових цифрових комунікацій, нав'язуються стандарти. За час навчання у вузі відбуваються зміни у ціннісних та поведінкових установках.[4; 38]

Необхідно переглянути як змістовний, так і процесуальний бік освітнього процесу у ВНЗ, зробивши його більш ефективним для носіїв кліпового мислення. Однією з найбільш очевидних його характеристик є поява великої кількості цифрових інструментів і платформ, які дозволяють здобувачам і викладачам легко взаємодіяти та співпрацювати незалежно від їхнього місцезнаходження. Відтак ці технології сприяють розвитку кліпового мислення.

Це може забезпечити більш гнучкі умови навчання та підвищити доступність освіти для різних груп людей. Можна виокремити такі основні характеристики цифрового навчального середовища для здобувачів освіти на основі кліпового мислення:

— швидкість і доступність;

— доступ до нових технологій;

— гнучкість та індивідуалізація;

— можливість, взаємодія та співробітництво;

— відсутність особистого контакту;

— залежність від технології (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Характеристики цифрового навчального середовища

Опис	**Функції**
Швидкість і доступність	Цифрове навчальне середовище дає можливість тримати доступ до інформації швидко та легко будь-де за допомогою комп'ютера, планшета чи смартфона.
Доступ до нових технологій	Цифрове навчальне середовище забезпечує доступ до нових технологій та інструментів, які можуть допомогти здобувачам краще засвоїти матеріал і розвивати свої навички
Гнучкість та індивідуалізація	Цифрове навчальне середовище зумовлює самостійне навчання за вибраним темпом і рівнем, організовуючи роботу з матеріалом у порядку, який їм найбільше подобається і який є найбільш ефективним.
Можливість, взаємодія та співробітництво	Цифрові навчальні середовища сприяють спілкуванню здобувачів та співпрацювати з іншими здобувачами та викладачами з будь-якої точки світу, підвищувати міжкультурні знання і навички.
Відсутність особистого контакту	Цифрове середовище навчання може призвести до відсутності особистого контакту між здобувачами та педагогами, що може знизити мотивацію та розуміння матеріалу.
Залежність від технології	Цифрові навчальні середовища потребують технологій та доступу до Інтернету, що може стати проблемою для деяких здобувачів , які вимушені навчатись дистанційно і не мають доступу до інтернету

Джерела: [73;81;125]

Ми вважаємо, що важливою характеристикою цифрового середовища є можливість персоналізованого навчання. За допомогою цих інструментів викладачі можуть створювати індивідуальні навчальні програми, які враховують особисті потреби та інтереси здобувачів освіти. Це може підвищити ефективність навчання та забезпечити кращі результати. Крім того, цифрові навчальні середовища можуть надати нові можливості для командної роботи. Інтерактивність, обмін матеріалами може бути досягнутий за допомогою проектів, обговорень та інших інтерактивних заходів. У результаті здобувачі отримують ширший спектр знань і навичок, які вони можуть застосовувати в реальному житті.

Особливості сучасного цифрового навчального середовища включають його глобальне охоплення та доступність, що дає змогу здобувати знання та взаємодіяти зі здобувачами та викладачами з будь-якої точки світу, детальність і точність інформації, що надається користувачам, і можливість розширення межі традиційного освітнього процесу. За допомогою технології, яка є основою в цифровому середовищі, стає можливим вивчати та проводити дослідження з будь-якої точки світу [9,27].

Здобувачам дозволено реєструватися на онлайн-курси, отримувати доступ до віртуальних бібліотек та інших ресурсів. Це дає можливість здобувачам та викладачам отримувати навчання та інформацію з будь-якої країни, що сприяє їхньому розвитку та розширенню кругозору [38]. Іншою цікавою характеристикою інноваційного цифрового освітнього середовища є його доступність. Завдяки розвитку технологій, що забезпечують його функціонування, навчання та отримання інформації стає доступним для більшості людей, незалежно від їхнього місцезнаходження та соціального положення. Існує зосереджений доступ до онлайн-курсів, вебінарів та електронних підручників, що робить можливим вивчати його безпосередньо зі смартфона чи комп’ютера.

Детальність і точність інформації, що надається в цифровому навчальному середовищі, може забезпечити якісне навчання та сприяти розвитку критичного мисленняздобувачів. Варто зазначити, що цифрові технології надають широкі можливості для індивідуалізації навчання та адаптації до потреб кожного здобувача освіти.

Нині набувають популярності такі форми цифрової візуалізації навчального контенту (рис 2.1).

Рис. 2.1 Інструменти для створення цифрової візуалізації інформації для здобувачів освіти на основі кліпового мислення

Інфографіка являється ефективним дієвим візуальним засобом для презентацій навчального матеріалу (рис. 2.2) [45].

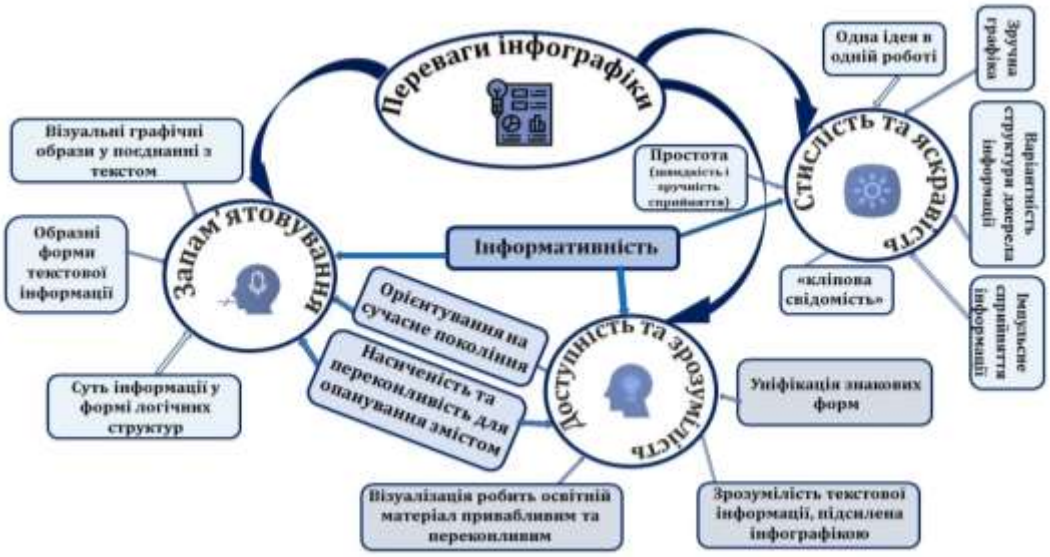

Рис. 2.2. Переваги використанні інфографіки в навчальному процесі для здобувачів освіти з кліповим мисленням

Іінтелект-карти прості у створенні, ефективні для організації навчання. Інструменти створення ментальних карт: Freemind, Cacoo, Mindmeister; Mapmyself; Bubbl; Mindomo, Text2mindmap, Dabbleboard, Lucidchart, Flowchart, Mind42 та інші [19].

Інструменти створення хмари слів: WordClouds, Worditout та ін.

Буктрейлери – це дієвий інструмент для мотивації здобувача освіти. Застосунки для ПК: SONY Vegas Pro, VSDC Free Video Editor, застосунки для смартфону – Inshot, VN.

Етапи підготовки буктрейлера досить прості: потрібно прочитати книгу, подумати над тим, які моменти, які образи – найяскравіші та найпривабливіші, написати сценарну основу, яка містить:

1) текст (читають за кадром);

2) словесний опис того, що в цей момент глядач бачить на екрані;

3) посилання на музичні фрагменти, які супроводжуватимуть буктрейлер.

Після цього розпочати зйомку на будь-яку доступну відеокамеру, включаючи мобільний телефон, здійснити монтаж. Начитати закадровий текст, у потрібних місцях підкласти музику.

Перш ніж розпочати створення творчого продукту, необхідно пам'ятати про його специфічні особливості:

- «перпендикулярність тексту» [43], тобто, опис власної історії, а не копіювання змісту книги;

- «Тизерна реклама» [11], в основі рекламного повідомлення лежить якась загадка;

- просвітницька та мотиваційна мета буктрейлера в освітньому середовищі.

Кроссенс - це головоломка, побудована за принципом асоціацій, колаж зі знімків, пов’язаних логічними зв’язками; сучасний методичний прийом візуалізації навчального матеріалу. Інструменти - Canva, Learningapps. [17]

Алгоритм технології Квест-Кроссенс налічує кілька кроків. На першому етапі здобувачам пропонується розглянути ілюстрації та звернути увагу на центральний квадрат, оскільки цей квадрат пов'язаний логічно з усіма іншими зображеннями квадратів. Ілюстрації представлені таким чином, що кожна ілюстрація пов'язана з попередньою та послідовною, а центральна ілюстрація поєднує декілька ілюстрацій за змістом. Здобувачу потрібно визначити тему та ключову ідею. На другому етапі здобувачу необхідно пояснити або розгадати «Квест-Кросенс», а саме знайти асоціативні зв'язки між сусідніми елементами, розставленими у вірній послідовності. На третьому етапі здобувачу потрібно сконцентрувати зміст в одному елементі (центр – 9-й чи 5-й квадрат). На четвертому етапі необхідно виділити елементи, що мають три та більше зв'язків. На п'ятому етапі значення концентрується в одному елементі (центрі). На шостому етапі здобувачу необхідно виділити відмінні риси та характеристики кожного елемента. На сьомому етапі шукаються та вибираються зображення, що ілюструють елементи. Восьмий етап – заміна прямих образів та асоціацій

непрямими. Дев'ятий етап присвячений заміні прямих образів та асоціацій непрямими. Десятий етап – етап пошуку та підбору слів, що найбільш точно описують зв'язки між зображеними елементами. Етап передбачає вихід нового рівня мислення. На заключному етапі здійснюється винагорода за виконану працю. Згідно з дрейфусовською моделлю набуття навичок, здобувач проходить п'ять різних етапів: новачок (Novice), просунутий початківець (Advanced beginner), компетентний (Competent), досвідчений (Proficient), експерт (Expert) [39].

Ефективність засвоєння навчального матеріалу проявляється в тому, що скрайбінг дозволяє за невеликий інтервал часу подати інформацію у доступному для сприйняття вигляді. Синхронність аудіо- та відеоматеріалу дозволяє покращити розуміння та запам'ятовування інформації.

Мінімальні вкладення є суттєвим плюсом, оскільки для застосування скрайбінгу необхідні тільки електронний пристрій або поверхня для малювання та маркери [11].

Можливість організувати процес навчання у безпосередній інтерактивній взаємодії зі здобувачами протягом усього заняття забезпечує більшу включеність у навчання та розвиток їх творчих здібностей.

Отже, в основу подібних технологій покладено принцип ризомності - організації навчального процесу з безліччю можливостей; принцип антропрактики, що полягає не у впливі, а у взаємодії зі здобувачами; не відкиданням потреб здобувачів, а їх узгодженні. Технології можуть бути засновані на використанні або окремо виділених елементів, або їх мультисенсорних комбінацій:

– звуковий сегмент (нота, мелодія, уривок музичної композиції, уривок мовлення, звуковий елемент аудіозапису та ін);

– ароматичний сегмент (різні парфумерні ноти, цитрусові, квіткові, деревні, пряні і т. д.; різні спеції, трави та ін.);

– смаковий сегмент (різні продукти, такі як овочі, фрукти, шоколад, ягоди, трави тощо);

– тактильний сегмент (брейлерівські блоки, тактильні фарби, тактильні карти та ін.);

– мультимедійний сегмент (використання гіперпосилань, QR-кодів, флеш-моделей, інструменти штучного інтелекту та ін);

– сегмент метавсесвіту, тобто елементи світу із цифрового середовища, в якому людина має цифрову копію і може виконувати деякі дії з використанням новітніх технологій [47]. Тут цифрова копія може бути цифровим двійником людини, створеним із збереженням її фізичних особливостей (або аватар, створений людиною) [25];

– ілюстраційний сегмент (мальовничі, графічні, фотографічні, анімаційні, технічні; інфографічні ілюстрації, комікси, гравюри;

– складовий сегмент, представлений у вигляді інтерактивного лепбука (папка з кишеньками, віконцями, міні-книжками, рухомими деталями, вставками, який здобувач може діставати, перекладати, складати на власний розсуд); матеріал може збиратися за певною навчальною темою;

– анімаційний сегмент (може бути представлений у вигляді мінливих ілюстрацій).

2.3 Методи та психологічні підходи розвитку кліпового мислення

Виходячи з такої гнучкості мозаїчної свідомості до сугестивного впливу, необхідно переглянути методологію навчання здобувачів у вищій школі, максимально використовуючи інтерактивні методи сприйняття інформації у навчальному процесі. Нелінійність та «кліпоподібність» свідомості сучасних здобувачів вимагає аналізу старих та розробки нових методів подання навчальної інформації.

На наше переконання сучасні здобувачі потребують більш тісного спілкування з викладачами університету та більшого залучення до академічної та позааудиторної діяльності з метою розвитку цілісного мислення, уяви, пам'яті, ораторських навичок та багатьох інших необхідних речей для майбутніх спеціалістів (рис. 2.3). Варто зазначити, що кліпове мислення з урахуванням методів не зменшує значення традиційних способів навчання. Традиційні лекції змінюються: включають більше професійних кейсів, фрагментарну подачу інформації, чергування видів діяльності, широке використання «атракторів», широке залучення здобувачів до дискусії тощо [4,27].

Рис. 2.3. Класифікація підходів до викладання дисциплін з урахуванням кліпового мислення

Загалом визначаються такі умови організаційної ефективності процесу навчання здобувачів із кліповим мисленням:

1) здобувачі мотивовані до вивчення матеріалу;

2) здобувачі переконані у важливості та значущості освіти для професійного розвитку;

3) підтримання впевненості здобувачів у собі під час навчального процесу та сприяння досягненню задоволення від навчання;

4) навчальний курс розділений на модулі, зміст і терміни виконання яких суворо регламентовані;

5) обираються методи і способи навчання, які включають елементи «кліпової» подачі інформації в навчальному процесі: виключити одноманітність, змінити форми сприйняття, змусити здобувачів вищої освіти слухати, писати, дивитися; використовувати мультимедійний навчальний матеріал у вигляді малюнків, таблиць, схем; наводити приклади застосування вивчених понять;

6) використовуються електронні технології, які дозволяють здобувачам спростити вивчений матеріал шляхом поділу його на більш короткі частини та повторити вивчений матеріал [33;40].

Сучасний світ орієнтується на візуальний спосіб подачі інформації. Глобальна діяльність штовхає людство до створення міжнародної мови, яка може бути мовою візуалізації. Спочатку ця мова відповідає потребам оптимізації людської взаємодії для досягнення вищого рівня ефективності. По-друге, це відповідає потребі подолання прихованих стереотипів літературної мови. По-третє, це може сприяти нелінійному та більш відкритому новому характеру людського досвіду [17;47].

Відтак, варто виокремити основні риси кліпового мислення здобувачів вищої освіти та методи, які застосуються під час викладання дисциплін:

- низький чи помірний рівень до основних логічних операцій: лекція-візуалізація; ділові та рольові ігри; проблемне навчання; виконання комплексних завдань; використання інформаційно-комунікативних технологій; використання комп’ютерного тестування.

- домінування візуальної інформації: лекція-візуалізація; ілюстративні опори; інформаційні блоки; використання коротких відеосюжетів.

Викладач повинен особливу увагу приділяти мотивації та самоосвіті. Під час навчання доцільно формувати у кожного здобувача вміння використовувати не лише підручник як орієнтир основних знань, а й інші джерела та сучасні інформаційні засоби.

Основні цілі діяльності Інституту – сприяння підйому загального рівня управління і компетентності у прийнятті рішень в умовах ринкового середовища через навчання здобувачів і роботу із бізнес-клієнтами.

На нашу думку можна застосовати загально педагогічні аспекти оскільки цей процес є особливим явищем навчання та виховання (рис 2.7) [12].

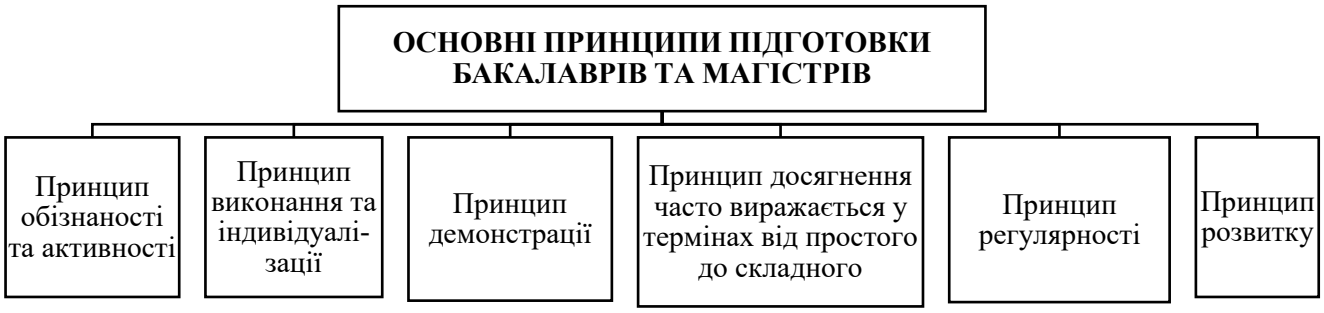

Рис. 2.4. Основні принципи підготовки бакалаврів та магістрів у закладах вищої освіти

Цифровізація є глобальною тенденцією, якою йдуть всі країни, націлені на розвиток конкурентоспроможної економіки та покращення якості життя населення. В даний час цифрові технології є однією з найбільш пріоритетних галузей у світі, що динамічно розвивається.

Освітній процес не став винятком, спостерігається активна цифровізація освітнього процесу в усьому світі [1]. Цифрова грамотність стає обов'язковою складовою освітнього процесу та педагогічної діяльності у вищій освіті [3].

Зарубіжний досвід використання цифрових технологій, у тому числі у вищій освіті, значно багатший за український. В даний час найбільш популярними закордонними спеціалізованими платформами МООК виступають американські платформи Coursera, edX та Udacity, а також британська FutureLearn [4; 39]. Крім того, багато країн підтримують власні національні онлайн-платформи, такі як XuetangX у Китаї, MiriadaX у країнах Латинської Америки, France Université Numérique (FUN) у Франції, EduOpen в Італії, SWAYAM в Індії.

Звичайно, існують і деякі негативні сторони, що дозволяють побачити неефективність застосування або використання технологій візуального навчання, що спрямоване на використання Інтернету. Назвемо кілька із цих причин:

По-перше, на даний момент не існує будь-яких ефективних способів або механізмів управління навчанням, йдеться про змішане навчання;

По-друге, існують проблеми у розробці навчального контенту, які на даний момент не є продуктивними через відсутність відповідних засобів, що дозволяють зробити цей контент найбільш об'ємним та достатнім;

По-третє, існує проблема, пов'язана з підготовкою викладачів у сфері застосування сучасних технологій, що забезпечують формат існування онлайн освіти;[55]

По-четверте, сам феномен «освіта» є настільки широким і багатоаспектним, що якщо, можна так висловитися, «упакувати» всі ті компоненти, які визначають структуру освітнього процесу, починаючи з обґрунтування мети, змісту, засобів, форм і методів, на даний момент не є реальним;

По-п'яте, звичайно для ефективного використання змішаного навчання, що передбачає використання технологій навчання, необхідна постійна поява новітніх засобів навчання, але в даний час у розпорядженні освітніх систем усіх країн така кількість та їх якість недостатня і, пов'язана з цим, звичайно оснащеність сучасними новітніми технічними та програмними засобами самих здобувачів, що навчаються - вона недостатня.

Має місце та проблема, пов'язана з матеріальною забезпеченістю освітніх організацій сучасними комп'ютерами, різними периферійними пристроями, програмним забезпеченням, а також можливістю оновлення, що потребує відповідного матеріального вкладення.

У стінах одного і того ж навчального закладу можуть викладатися різні курси, але контент кожного курсу вибудовується відповідно до того викладача, який розробляє або читає цей курс і все це створює таку платформу невідповідності різним стандартам, яких безліч, що стосуються графіки, використання інтерфейсів тощо [28;53].

Багато вищих закладів, наприклад «Oxford Group» у своїй брошурі описує досвід запровадження змішаного навчання. Причому автори стверджують, що методи не повинні мати формальний характер, а також не передбачають єдиного підходу до створення програми змішаного навчання.

Китайський автор В. Яоцзя виявив, що змішане навчання дає можливість зняти зайве навантаження з ВНЗ і перенести його в електронне середовище, причому автор підкреслює, що таке навчання буде вигідно художникам і дизайнерам, оскільки це дасть їм можливість самостійної творчої реалізації. Для цього, на думку автора, необхідне створення віртуальних лабораторій, в яких здобувачі проводили б творчі експерименти і займалися моделюванням [1].

Реалізуючи проект "Global" ЮНЕСКО неформальне по відношенню до формальної освіти ставиться за основу побудови ідей навчання на проміжок часу [4].

1. Організація викладачем такої програми, яка стимулюватиме здобувачів до вивчення мови з використанням автентичних навчальних матеріалів та завдань до них.

2. Використання викладачем інфографіки, що спонукає до перцептивного занурення у навчальний матеріал.

3. Включення в освітній процес програмних технологій та способів, що розширюють аудиторію суб'єктів комунікації, включаючи носіїв мови, що вивчається, та етнокультури.

4. Розробка дистанційних курсів, тестових завдань та засобів проміжного контролю з контентом, що динамічно підлаштовується під потреби викладача [6].

Як проблеми, що знижують залученість до освітнього процесу при онлайн форматі навчання, можна виділити:

– труднощі з розробкою оптимальної системи навчання, що відповідає потребам та зручності всіх здобувачів групи (наприклад, з урахуванням різниці часових поясів);

– проблеми у визначенні точної відвідуваності здобувачами занять, що проводяться у віддаленому форматі (здобувачі можуть підключатися та відключатися в процесі лекції кілька разів), а також реальної їхньої залученості до процесу навчання;

– труднощі в організації процесу складання іспитів у такому форматі, при якому викладачеві неможливо бути повністю впевненим у тому, що здобувач підготував відповідь самостійно, без допомоги сторонніх осіб та/або гаджетів;

– слабка технічна оснащеність та технологічна незахищеність окремих категорій здобувачів (брак комп'ютерної та іншої техніки з виходом у мережу «Інтернет», низька швидкість інтернет-з'єднання, відсутність у наявних гаджетів повного набору функцій, необхідних у процесі навчання),

– підвищення психологічної, соціальної та емоційної напруги здобувачів та викладачів на тлі швидкого розвитку та трансформації цифрового освітнього простору;

– обмежені механізми мотивації здобувачів у процесі освоєння нового предмета з високими вимогами до самодисципліни та самостійності навчання;

– перевантаження здобувачів та викладачів через тривалий час перебування перед комп'ютером та/або іншими гаджетами, проблема підтримки режиму дня, режимів праці та відпочинку.

Отже, виявлено, що проблема кліпового мислення дуже тісно пов'язана з проблемою якості навчального процесу, заявляючи про себе через слабкі когнітивні здібності сучасних здобувачів. Сьогодні неможливо позбавити їх права використовувати цифрові гаджети для підготовки до занять, але навіть якщо це зробити, їхнє мислення та мозаїчна свідомість не дозволить повноцінно працювати з традиційною книгою. Свідомість здобувачів, націлена на хаотичні викиди інформації, не може зосередитися на серйозному науковому тексті, чи то в цифровому, чи то в друкованому варіанті.

Реалії сьогодення дають можливість стверджувати, що збереження лише академічної манери та методики навчання недостатньо. Комбінація різноманітних методів і прийомів навчання, які поєднують традиційний підхід до навчання з використанням інформаційних технологій (найпростішим прийомом є мультимедійна презентація), може сприятливо вплинути на розвиток пізнавальних та аналітичних здібностей здобувачів. Відтак, проблему кліпового мислення здобувачів можна частково вирішити шляхом поєднання традиційних та інноваційних способів подання інформації.

РОЗДІЛ 3
ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КЛІПОВОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Організація та методи дослідження

База дослідження: Запорізький національний університет (ЗНУ), здобувачі освіти різних спеціальностей:

Метою дослідження було виявити особливості сприйняття інформації гуманітарного характеру, що представлена у форматі лінійного тексту та відео (візуально), та подальшого когнітивного її опрацювання.

Загальна вибірка: 68 осіб, здобувачів таких спеціальностей: «Середня освіта» «Комп'ютерні науки», «Економіка», «Філологія», «Готельно-ресторанна справа», «Журналістика». Вік опитаних 20–24 роки. З них — 10 юнаків і 58 дівчат.

Етапи експерименту:

1 етап - червень-липень 2024 р. – визначення методичного забезпечення дослідження;

2 етап – серпень-вересень 2024 р. – складання плану дослідження;

3 етап – вересень-жовтень 2024 р. – проведення дослідження, аналіз результатів.

Методики дослідження:

1. Анкета, яка містила 5 питань про сприйняття візуальної інформації та інформації в текстовому форматі.

2. «Корректурна проба» Бурдона – для визначення рівня перемикання уваги.

3. Методика «Простав значки» – для оцінки переключення і розподілення уваги.

4. Методика «Домальовування фігур» (за Е. Торренсом, адаптація О. Д’яченко) – для дослідження розвитку уяви.

5. «Методика дослідження типів пам'яті».

6. Опитувальник креативності Рензуллі – визначення креативності.

«Корректурна проба» Бурдона застосовувалася для визначення рівня перемикання уваги здобувачами. Пропонувалось подивитися 8 хвилинний відеоролик зі сприятливим візуальни середовищем, що включає в основному мальовничі краєвиди природи, через 3 хвилини здобувачам було запропоновано завдання виконання коректурних проб (Тест Б. Бурдона) з дослідження переключення уваги. В інший день дослідження випробуваним пропонувалося подивитися відеоролик з агресивним середовищем, що включає спеціальні зорові стимули, після якого здобувачі виконували тест з дослідження переключення уваги.

Зміст дослідження переключення уваги: випробуваному пропонувалося працювати на різних рядках коректурної таблиці (бланк з нанесеними на нього літерами у випадковому порядку в кількості 40 штук у рядку, всього на такому бланку 40 рядків) у різний спосіб: викреслювати різні літери у парних та непарних рядках коректурної таблиці [5, 6]. Перемикання уваги оцінювалося так: 0-20% - дуже висока, 21-40% - висока, 41-60% - середня, 61-80% - низька, 81-100% - дуже низька.

Методика «Простав значки» дала можливість оцінювання переключення та розподілення уваги. Пропонується тест із зображеними на ньому квадратом, трикутником, колом і ромбом. За сигналом” Почали “розставте якнайшвидше і без помилок наступні знаки в ці геометричні фігури. Знаки розставляються підряд по рядках. Час на роботу 1 хв. За сигналом “Стоп!” розставляти знаки припиніть”.

Для визначення рівня стійкості уваги фіксується кількість помилок і час, витрачений на виконання завдання. Високий рівень стійкості уваги – 100% за 1 хв 15 сек без помилок. Середній рівень стійкості уваги – 60% за 1 хв 45 сек з 2

помилками. Низький рівень стійкості уваги – 50% за 1 хв. 50 сек. з 5 помилками. Дуже низький – 20% за 2 хв 10 сек з 6 помилками

Методика «Домальовування фігур» (за Е. Торренсом, адаптація О. Д'яченко). Методики «Домальовування фігур» спрямована на виявлення рівня розвитку уяви, здатності створювати оригінальні образи, на основі використання наборів карток із зображенням фігур, де на кожній картці намальована одна фігура. У кожному наборі 10 карток. Розмір кожної картки становить чверть аркуша А4.

Методика дослідження типів пам'яті призначена для визначення рівня розвитку різних видів пам'яті (зорової, слухової, моторної). Для того, щоб результати дослідження були ефективними, необхідно проводити дослідження абсолютно ідентично для кожного зі здобувачів, не робити винятків та послаблень, якщо хтось із учасників щось не встиг запам'ятати, адже головне завдання даного дослідження – виявити рівень пам'яті. Обладнання: тестові набори для запам'ятовування. Учасникам пропонуються по черзі чотири групи слів для запам'ятовування. Проби відрізняються характером пред'явлення та формами організації процесу запам'ятовування [12-13].

Опитувальник креативності Рензуллі. Опитувальник креативності Дж. Рензуллі дає можливість оцінити рівень креативності та творчих здібностей;

Оцінка достовірності виконувалася з використанням t-критерію Стьюдента.

Для підтвердження нашого припущення про домінування серед здобувачів когнітивного стилю, властивого феномену «кліпового мислення» проведене емпіричне дослідження виходило з особливостей сприйнтяття інформації з тексту поданого у двох варіантах: лінійному тексті та текстовому форматі, який поєднує візуальне представлення інформації паралельно з аудіоінформацією.

За визначенням Г.М. Гіча, це тексти, фактура яких складається з двох неоднорідних частин: вербальної та невербальної. Тобто інформація подається текстом і підтримується зображеннями, анімаціями, таблицями тощо. Відповідно

цих зв'язків, можна читати матеріал у будь-якому порядку, утворюючи різні лінійні тексти.

Етапи експерименту. Експеримент проводили в два етапи з інтервалом 2 тижні. Респонденти були пропорційно поділені на дві підгрупи. На першому етапі одна підгрупа вивчала текст, а інша сприймала відеоконтент. Через два тижні змінилися завдання для підгруп. Для перевірки якості сприйняття та залишкового запам'ятовування було складено гугл-форму від питання до змісту тексту, на який потрібно було дати відверту відповідь.

Результати аналізу **анкети з 5 запитань** дають можливість відзначити, що впоралися із завданням на 100%здобувачі, яким інформацію подано у візуальному форматі. У випадку подання інформації у текстовому форматі впорались із завданням лише 74% опитаних.

Друге питання полягало в тому, щоб назвати додаткову назву межового розладу особистості (емоційно нестабільний розлад особистості), яка була наведена на початку тексту. Так, здобувачі чудово впоралися з цим завданням.

Переходимо до розгляду відповідей на 3 питання, яке звучало так: «Назвіть основні ознаки межового розладу особистості». У тексті основними ознаками розладу були три характеристики: нестійкість образу «Я»; нестабільність емоцій і відносин.

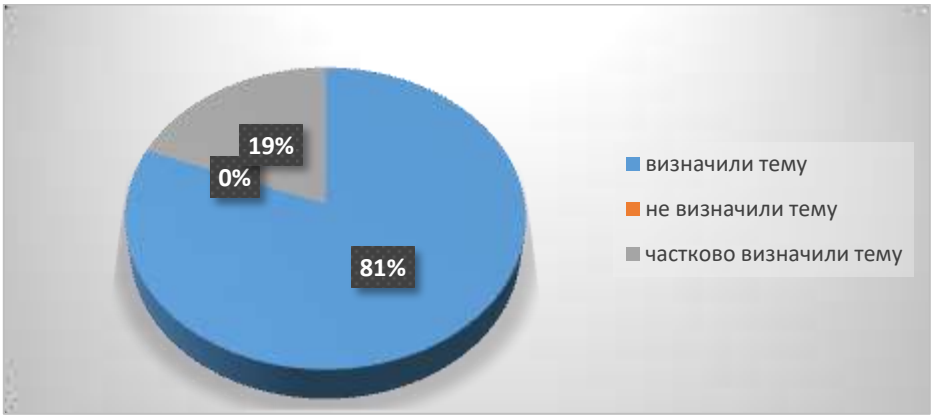

Рис. 3.1 Відповіді на 3 запитання про знання симптомів при подачі інформації у візуальному форматі, %, (n=68)

Крім того, було 10 симптомів (гнів, дихотомічність мислення, імпульсивність, надмірні зусилля уникнути долі, бути покинутим, нестабільні стосунки тощо), які можуть виникнути або не виникнути. Результати представлені на рисунку 3.1

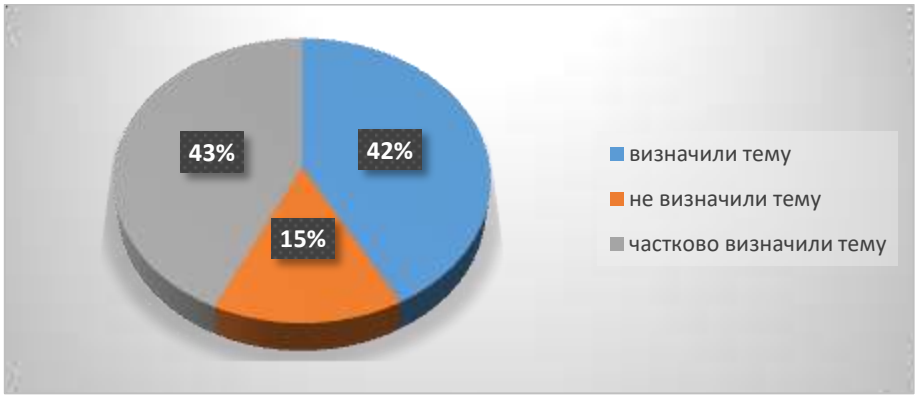

Рис. 3.2 Відповіді на 3 запитання про знання симптомів при подачі інформації у текстовому форматі, %, (n=68)

У цьому випадку, як бачимо на рисунках 3.1 та 3.2, результати суттєво відрізняються. Тобто при поданні інформації у відеоформаті правильну відповідь дали більше здобувачів кількість респондентів (81%), на відміну від текстового, де правильну відповідь дали 42% респондентів.

Але слід зазначити, що в першому варіанті у здобувачів відбулася плутанина понять «ознаки» і «симптоми», чого не відбувалося при роботі з традиційним лінійним текстом. Це може свідчити про те, що якість сприйняття і розуміння вища при роботі з інформацією, поданою в текстовому форматі. Найгірше впливає на якість сприйняття символьна форма подачі інформації. Кількість здобувачів, які не впоралися із завданням, суттєво відрізнялась.

Розглянемо (див. рис.3.3, 3.4) відповіді на 4 запитання, для яких потрібні три критерії, за якими можна констатувати наявність розладу особистості (соціальна дезадаптація, тотальність, стійкість прояву).

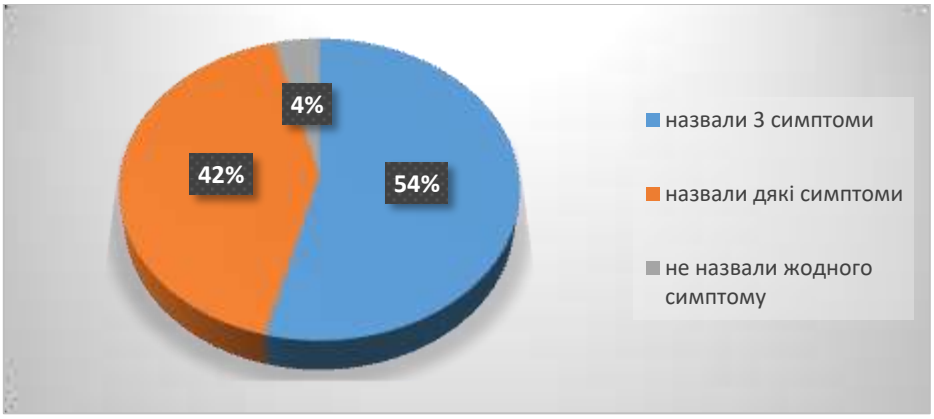

Рис. 3.3 Відповіді на 4 запитання при подачі інформації у візуальному форматі, %, (n=68)

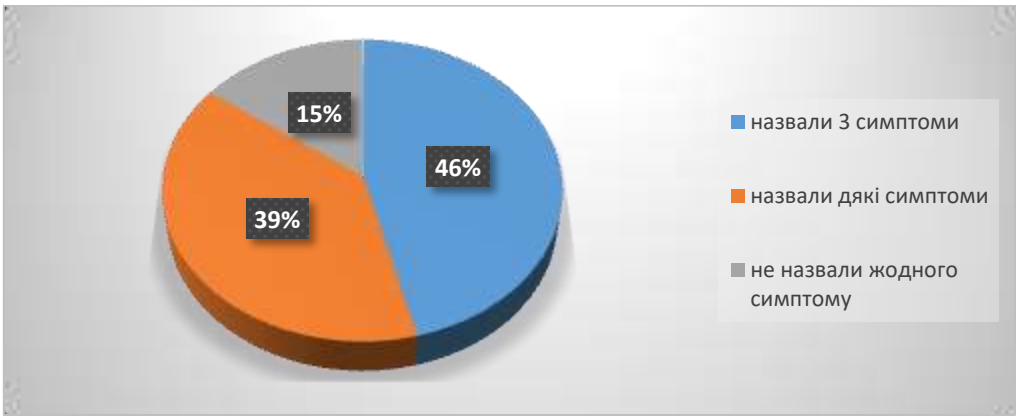

Рис. 3.4 Відповіді на 4 запитання при подачі інформації у текстовому форматі, %, (n=68)

У цьому питанні спостерігається цікава тенденція. Як бачимо з рис. 3.3, 3.4 сформовано суть 3 критеріїв у візуальному форматі інформації – 54 %, а у сприйнятті лінійного тексту – 46 %. Критерії сплутали із симптомами в першому випадку – 42% респондентів, майже стільки ж у другому – 39% респондентів. У візуальному форматі не дали відповіді 4%, у лінійному – 15%.

Цей результат продовжує тенденцію, виділену в третьому питанні. Це пояснюється тим, що в тексті, який друкується, інформація повинна бути розділена на смислові частини. В аудіовізуальному форматі текст подається

окремими кадрами, запам’ятовуються з найкращим результатом. П’яте питання: «Назвіть основні симптоми розладу особистості». Розглянемо отримані результати на рисунку 3.5

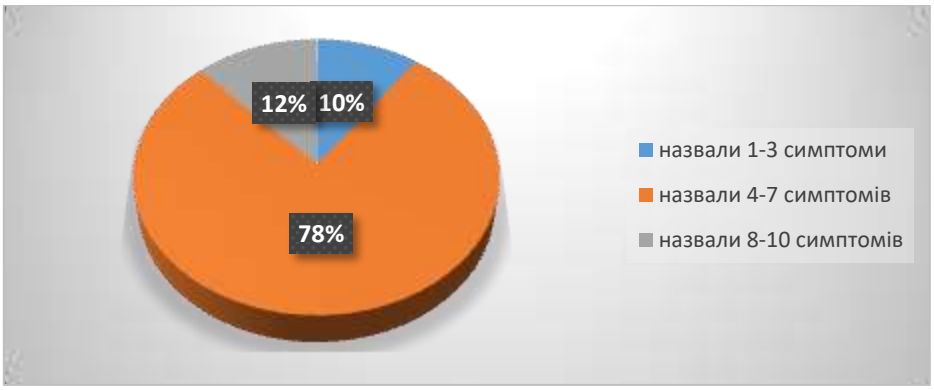

Рис. 3.5 Результати відповіді на 5 запитання опитування здобувачів при візуальному поданні інформації, %, (n=68)

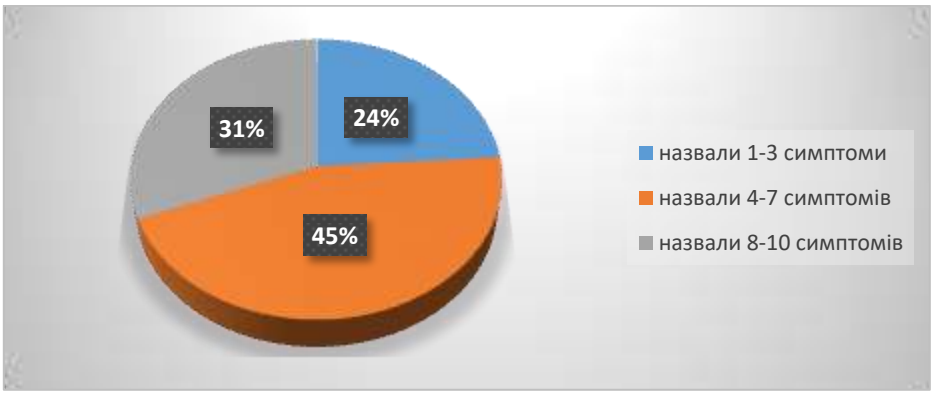

Рис. 3.6 Результати відповіді на 5 запитання опитування здобувачів при щодо текстового подання інформації, %, (n=68)

Відповіді на 5 запитання у візуальному та текстовому форматах. Як бачимо з рисунків, у випадку надання здобувачам інформації в аудіовізуальному форматі більшість (78%) вказали 4–7 симптомів, тоді як у текстовому форматі лише 45%. Лише 1–3 симптоми вказували в першому випадку 10%, у другому — 24%. Але назвали більше 8-10 у першому випадку — 12%, у другому — 31%.

Це свідчить про те, що мали місце коливання обсягу та точності відтворення при одноразовому сприйнятті інформації. У тої частині здобувачів, які назвали

більше 8 симптомів (основна клінічна картина розладу), переважали ті, хто краще сприймають друкований текст. Така ж тенденція спостерігається і для «неуважних» здобувачів, які змогли запам'ятати 1-3 симптоми. У групі 3–7 симптоми, навпаки, були здобувачі, які відтворювали клінічну картину на основі аудіовізуального контексту. Отже, такий базовий рівень знань цілком можливий у випадку текстових повідомлень та аудіовізуального контенту.

Отже було виявлено, що у 21 здобувача із загальної вибірки ризик дорівнює нулю (серед них 15 здобувачів спеціальності «Журналістика» та 6 зі спеціальності «Готельно-ресторанна справа»), 30 здобувачів із загального числа опитаних перебувають на стадії захоплення, «схильності» до залежності (7 здобувачів спеціальності «Економіка» та 23 з технічних спеціальностей), у решти 9 осіб була виявлена перша стадія ігрової залежності (із них 1 здобувач спеціальності «Філологія» та 8 зі «спеціальності Фізика» (Табл 3.1).

Таблиця 3.1

Розподілення відповідей з поміж опитаних відповідно до спеціальностей

Запитання	**Здобувачі спеціальності «Соціальна робота», осіб**	**Здобувачі технічних спеціальностей, осіб**
1. Як часто Ви відчуваєте пожвавлення, задоволення або полегшення, перебуваючи за комп'ютером (в мережі)?		
Ніколи (1 бал)	10	11
Рідко (2 бали)	5	0
Часто (3 бали)	11	18
Дуже часто (4 бали)	4	1
Всього	30	30
2. Як часто Ви передчуваєте перебування за комп'ютером (в мережі), думаючи і розмірковуючи про те, як опинитеся за комп’ютером, відкриєте певний сайт, знайдете певну інформацію, заведете нові знайомства?		
Ніколи (1 бал)	12	18
Рідко (2 бали)	8	0
Часто (3 бали)	5	15
Дуже часто (4 бали)		
Всього		

Продовження таблиці 3.1

3. Як часто Вам необхідно все більше часу проводити за комп'ютером (в мережі) або витрачати все більше грошей для того, щоб отримати ті ж відчуття?		
Ніколи (1 бал)	10	5
Рідко (2 бали)	5	12
Часто (3 бали)	11	17
Дуже часто (4 бали)	4	1
Всього	30	30
4. Як часто Ви відчуваєте нервозність, зниження настрою, дратівливість або порожнечу поза комп'ютера (поза мережі)?		
Ніколи (1 бал)	20	10
Рідко (2 бали)	10	13
Часто (3 бали)	0	2
Дуже часто (4 бали)	0	5
Всього	30	30
5. Як часто Ви відчуваєте потребу повернутися за комуп'ютер (в мережу) для поліпшення настрою або відходу від життєвих проблем?		
Ніколи (1 бал)	10	3
Рідко (2 бали)	10	15
Часто (3 бали)	9	8
Дуже часто (4 бали)	1	4
Всього	30	30
6. Як часто Ви нехтуєте сімейними, громадськими обов'язками і навчанням через часту роботу за комп'ютером (перебування в мережі)?		
Ніколи (1 бал)	20	6
Рідко (2 бали)	0	5
Часто (3 бали)	4	12
Дуже часто (4 бали)	6	7
Всього	30	30
7. Як часто ви проводите час у своїй кімнаті, граючи на комп’ютері?		
Ніколи (1 бал)	0	2

Продовження таблиці 3.1

Рідко (2 бали)		
Часто (3 бали)	9	15
Дуже часто (4 бали)	1	8
Всього	30	30
7. Як часто Вам доводиться брехати, приховувати від батьків або викладачів кількість часу, проведеного за ком п'ютером (в мережі)?		
Ніколи (1 бал)	16	1
Рідко (2 бали)	5	1
Часто (3 бали)	1	18
Дуже часто (4 бали)	8	10
Всього	30	30
8. Що займає більшість часу перебування у соціальній мережі?		
Ніколи (1 бал)	12	0
Рідко (2 бали)	1	2
Часто (3 бали)	5	3
Дуже часто (4 бали)	2	25
Всього	30	30
9. Як часто Ви відзначаєте фізичні симптоми, такі як: оніміння і болі в кисті руки, болі в спині, сухість в очах, головні болі; нехтування особистою гігієною, вживання їжі біля комп'ютера?		
Ніколи (1 бал)	16	2
Рідко (2 бали)	6	6
Часто (3 бали)	2	7
Дуже часто (4 бали)	6	15
Всього	30	30
10. Як часто Ви відзначаєте фізичні симптоми, такі як: оніміння і болі в кисті руки, болі в спині, сухість в очах, головні болі; нехтування особистою гігієною, вживання їжі біля комп'ютера?		
Ніколи (1 бал)	17	0
Рідко (2 бали)	7	2
Часто (3 бали)	3	16
Дуже часто (4 бали)	3	12
Всього	30	30

Серед опитаних переважали відповіді «ніколи» та «рідко»», в той час як у здобувачів технічних спеціальностей – навпаки, - більше балів набирали за рахунок позитивної відмітки навпроти таких варіантів відповідей: «часто», і «дуже часто».

Узагальнюючи отримані результати, можна сказати, що існує суттєва різниця у сприйнятті здобувачами текстів як візуального, так і текстового формату.

Так, кожен такий спосіб подачі інформації має свої особливості: в аудіовізуальному форматі краще сприймається невелика за обсягом інформація, тоді як у лінійному тексті ця інформація сприймається гірше. Натомість найповніші відповіді дали здобувачі, які віддають перевагу лінійному тексту.

Тобто здобувачам не потрібно виконувати інтелектуальні дії в візуальному форматі. Інформація подається у форматі, з яким вони знайомі щодня в соціальних мережах. Окремо наведені факти швидко сприймаються і запам'ятовуються, але слід пам'ятати, що вони не будуть поєднуватися з уже відомим, про що свідчать результати дослідження. Це можна пояснити низьким рівнем розвитку концентрації та витривалості здобувачів, уваги, низької мотивації до навчання. Тому, щоб отримати чітку відповідь, чому це відбувається, необхідні додаткові дослідження.

«Коректурна проба» Бурдона - в якості критеріїв рівнів довільної уваги у здобувачів досліджувалися: загальний рівень розвитку довільної уваги; рівень концентрації довільної уваги; рівень обсягу довільної уваги; рівень розподілу довільної уваги; рівень перемикання довільної уваги; рівень стійкості довільної уваги [30]. За результатами проведення методики вивчення рівня уваги у здобувачів [2], ми з'ясували, що в респондентів, а саме у 10 здобувачів рівень розвитку уваги знаходиться на високому рівні, у 18 – середньому рівні, а у 6 опитаних – низький рівень.

На рисунку 3.7 відображені підсумки кількісного аналізу результатів методиці вивчення рівня уваги у здобувачів.

Здобувачі з високим рівнем розвитку довільної уваги впевнено розпочали перевірку тексту, робота тривала від 5 до 7 хвилин, текст читали і вголос і про себе, з першого разу виправили помилки, - 4 особи припустилися від 2 до 3 помилок, в основному в цих реченнях тексту, що перевіряється.

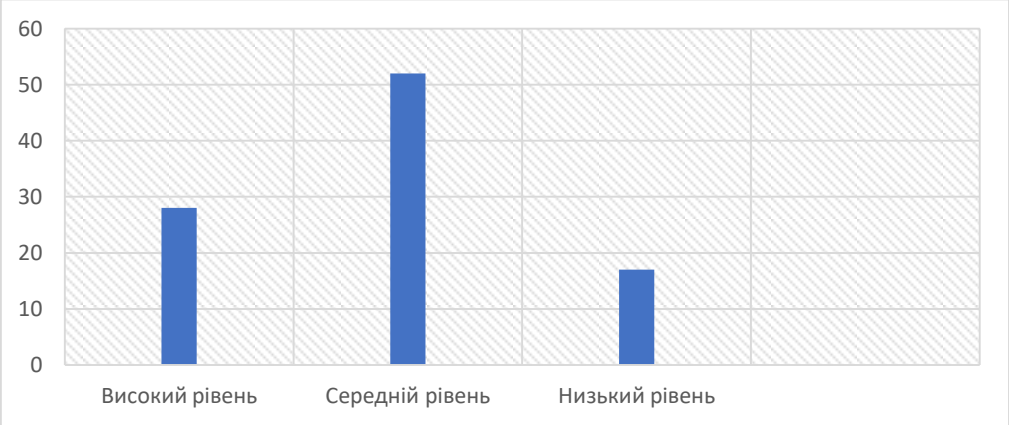

Рис. 3.7 Відсоткове співвідношення рівня розвитку довільної уваги за методикою вивчення рівня уваги у здобувачів, %, (n=68)

Здобувачі , які показали середній рівень, працювали більше від 6 до 8 хвилин, до роботи приступили впевнено, але кілька раз запитували, що потрібно зробити з цим текстом, текс перевіряли 1-2 рази, читали вголос і про себе, при виправленні тексту припустилися від 3 до 5 помилок

Здобувачі з низьким рівнем розвитку довільної уваги, приступили до завдання невпевнено та неохоче, не одразу зрозуміли, що їм потрібно зробити з пред'явленим текстом, перепитували інструкцію, зверталися за допомогою педагога, відволікалися, текст перечитували 2-3 рази, допускали від 6 до 10 помилок.

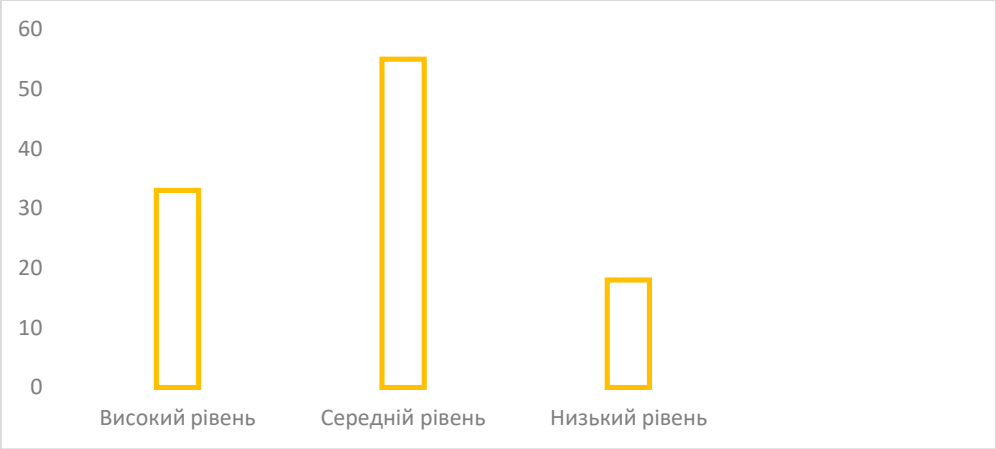

Рис. 3.8. Відсоткове співвідношення рівня концентрації та обсягу уваги розвитку за методикою «Коректурна проба», %, (n=68)

З виконанням методики «Коректурна проба» [16] впоралася більшість здобувачів, а саме у 12 - рівень концентрації та обсягу уваги перебуває на високому рівні, у 19 – середньому рівні, а у 3 – низький рівень.

Графічно результати діагностики у відсотковому співвідношенні за методикою "Коректурна проба" представлені на рисунку 3.8

Здобувачі, які показали високий рівень концентрації та обсягу уваги, послідовно розглядали кожен рядок, відшукували літери «к» та «р» та закреслювали їх. Завдання цими здобувачами було виконано точно та швидко, обсяг уваги у цих здобувачів 400 знаків та вище, концентрація уваги 6-7помилок. Здобувачі, які показали середній рівень, 2-3 рази розглядали рядок, щоб знайти задані літери і закреслити їх. Завдання цими респондентами було виконано правильно, обсяг уваги у 300-400 знаків, концентрація уваги 8-10 помилок.

Респонденти з низьким рівнем концентрації та обсягу уваги, не одразу запам'ятали інструкцію, просили повторити завдання ще раз, поспішали та метушилися, розглядали один рядок кілька разів, переходили до іншого рядка і знову поверталися до попередньої, пропускали літери, які треба було закреслити (к, р). Завдання цими здобувачами було виконано з помилками та повільно, обсяг уваги у них 290 – 250 знаків, концентрація уваги 11-12 помилок.

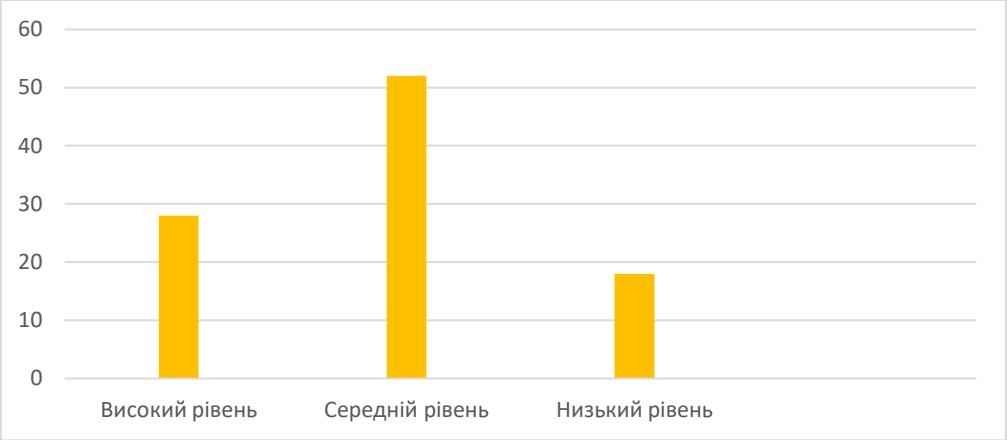

Рис. 3.9 Відсоткове співвідношення рівня розвитку довільної уваги, %, (n=68)

У 33 здобувачів властивості уваги розвинені недостатньо добре, а у 11 розвиток уваги відстає від норми. Ми попросили респондентів виконати завдання, підрахувавши результати розподілу та перемикання уваги за допомогою формули, отримали такі результати, які відображені на рисунку 3.9

Методика «Простав значки». Здобувачі, які показали високий рівень розподілу та перемикання уваги безперервно працювали, виконуючи завдання протягом двох хвилин, а загальна кількість фігур, переглянутих та помічених відповідними знаками протягом двох хвилин дорівнювала 50 знакам, зустрічалося до 3 неправильно проставлених знаків.

Здобувачі із середнім рівнем розподілу та перемикання уваги приступили до завдання з задоволенням, одразу зрозумівши, що від них вимагається, за відведений час вони проставили відповідні знаки у 40-45 фігурах, зустрічалося до 5 неправильно проставлених чи пропущених знаків. Здобувачі з низьким рівнем розподілу та перемикання уваги кілька разів перепитали, що потрібно робити в цьому завданні, часто відволікалися і часто питали, який значок потрібно ставити в тій чи іншій геометричній фігурі, у відведений час вони проставили відповідні знаки у 30-35 постатях, зустрічалося до 8 неправильно проставлених та пропущених знаків.

Отже, після проведення даної методики, ми отримали такі дані: у 12 здобувачів рівень стійкості уваги перебуває на високому рівні, у 19 - на середньому рівні, а у 3-х - на низькому рівні (рисунок 3.10).

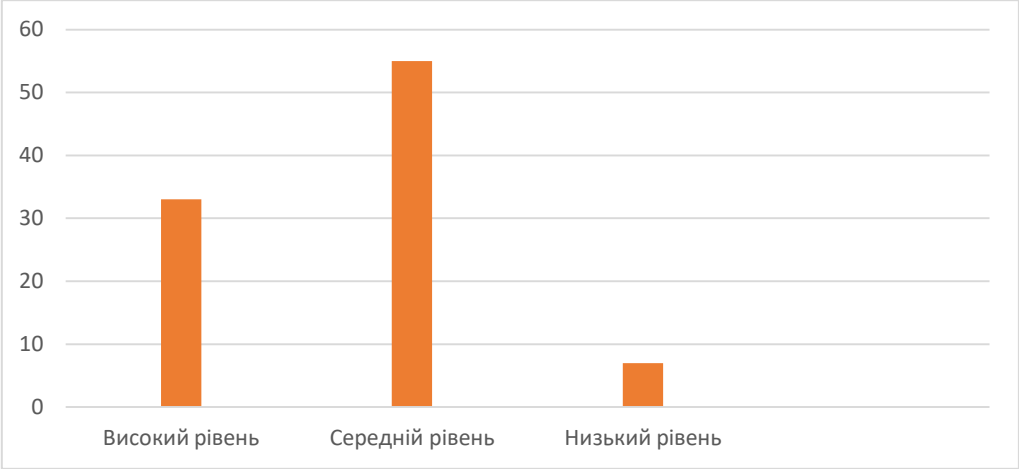

Рис. 3.10 Відсоткове співвідношення рівня концентрації та обсягу уваги, %, (n=68)

Здобувачі, які показали високий рівень стійкості уваги, уважно простежували за кожною лінією від початку до кінця.

При цьому респонденти не користувалися ручкою, олівцем чи пальцем. Здобувачі стежили за напрямом лінії лише візуально. Час, який вони витратили на виконання завдання було від 1 до 2 хвилин, допускалася наявність 1 помилки (10 респондентів із контрольної та експериментальної груп її допускали).

Дослідження оригінальності мислення здобувачів за методикою **«Домальовування фігур»** (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Показники рівня оригінальності мислення здобувачів, % (n=68)

Курс	Рівні		
	низький	середній	високий
III	35	42	22,5

Згідно відтворених у табл. 1 результатів, 35% мають низький рівень оригінальності мислення, 42% – середній рівень, 22,5% – високий рівень.

Це свідчить про те, що здобувачі навчаються оперувати образними і понятійними, конкретними і абстрактними поняттями, аналізуючи їх суттєві властивості та створюючи нові.

На основі **опитувальника креативності Рензуллі**, розглянемо особливості розвитку креативності здобувачів (див. табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Показники рівня креативності здобувачів, % (n=68)

Курс	Рівні		
	низький	середній	високий
III	31	55	14

Як видно з табл. 3.3., у 31 % креативність розвинута на низькому рівні, у 55% – на середньому рівні і у 14% – на високому рівні.

Середні значення креативності, оригінальності мислення й рівня розвитку фантазії в підгрупах з різним рівнем розвитку креативності наведені у таблиці 2.3.

Виходячи з результатів проведеної методики, можна сказати, що обсяг короткочасної зорової пам'яті у здобувачів не рівнозначний. У 11,1% (6 чол.) виявлено низький рівень обсягу короткочасної зорової пам'яті; для 52,8% (36 чол.) характерний середній рівень; у 36,1% (28 чол.) діагностовано високий рівень обсягу короткочасної зорової пам'яті.

Отже, з результатів проведеної методики, можна сказати, що типи пам'яті у здобувачів розвинені по-різному залежно від індивідуальних психологічних особливостей кожного. На отримання саме таких результатів вплинути могла ціла низка факторів, позначених у теоретичній частині даної дослідницької роботи.

Загальні показники, які представлені в таблиці 3.3, говорять про те, що рівні розвитку кожного з видів пам'яті знаходяться в межах норми, хоч і на нижній допустимій межі.

Таблиця 3.4

Показники рівня розвитку видів пам'яті у здобувачів

Вид пам’яті	Коефіцієнт
Зорова	0,64
Слухова	0,64
Моторно-слухова	0,63
Зорово-моторно-слухова	0,68

Отже, можна дійти висновку, що пам'ять здобувачів не можна назвати нерозвиненою. Проте, юнаки та дівчата не займаються тренуванням пам’яті. Дане дослідження передбачає розробку та апробацію корекційної програми з розвитку кліпового мислення. Для оцінки ефективності розробленої нами програми проводилися ретестування раніше використаним методикам. Отримані результати наочно відображені нижче.

3.2 Розробка програми розвитку кліпового мислення здобувачів

Основними напрямками психологічної роботи із респондентами, у яких переважає кліпове мислення полягає у наступному. Наприклад, коли отримано нову інформацію, не потрібно шукати підтвердження її, а, навпаки, — спростування. Намагатися виявляти проблеми та протиріччя, піддавати отримані аргументи перевірці. Цей процес називається розвитком критичного мислення.

Ще один спосіб роботи в цьому напрямі - письмове формулювання власних думок. Оскільки ми пишемо повільніше, ніж думаємо, під час листа нам вдається

довше зосереджуватися на одній ідеї. За час, що ми формулюємо думку, вона встигає розвинутися і допомагає прорости до наступної.

Коли ми хоча б 10 хвилин пишемо про щось, ми можемо набагато далі просунутися у власних усвідомленнях та міркуваннях. Також простіше критично оцінити написаний нами самими текст, аніж невисловлені думки, які «ходять по колу» в голові.

Свідомо споживати інформацію. Тобто, залишати час для споглядання реального навколишнього світу. Наприклад, природи, медитації, ретрити тиші з відмовою від гаджетів, програми на телефоні, що контролюють час використання - все це допоможе влаштувати мозку "перезавантаження", відпочити від зображень, відео, текстів та зображень, що миготять.

Для корекції уваги , уваги та пам'яті нами було застосовано :

— спеціальні тренінги, спрямовані на концентрацію уваги (таблиці для читання і математики, відгадування загадок, вирішення логічних задач і т. п.);

— читання художньої літератури та обговорення прочитаного;

— обмеження доступу до Інтернету та інших засобів масової інформації;

— застосування в освітньому процесі елементів «кліпової» подачі інформації, тобто виключення монотонності, зміна форми сприйняття, активізація уміння слухати, спостерігати, аналізувати, використовувати наочний матеріал, наводити приклади застосування отриманих знань;

— спрощення досліджуваного матеріалу (розбивання його на блоки за логіко-тематичний принципом);

— багаторазове повторення вивченого матеріалу.

На прикладі дисципліни «Технологія розвитку критичного мислення» розкриємо суть внесених змін (другий семестр І курсу). Його зміст представлено у табл. 3.4

Таблиця 3.4

Зміст заходів, спрямованих на розвиток критичного мислення

Назва заходу	Зміст заняття
Методичний семінар «Формування критичного мислення як основи медіакомпетенції»	Тренінг «Медіакомпетенція у сучасному світі». Майстер-клас «Візуальні джерела як спосіб осмисленого та креативного прочитання та інтерпретації сприйняття інформації». Майстер-клас «Робота з текстом: дискурсивний аналіз філософських текстів». Круглий стіл "Методичні прийоми роботи з інформацією на заняттях соціально-гуманітарної спрямованості: обмін досвідом". Підбиття підсумків роботи методичного семінару «Формування критичного мислення як основи медіакомпетенції». Обмін думками
Студентська наукова школа «Медіакомпетенція – навичка людини XXI століття» Проведення двох відкритих лекцій: «Про роль гуманітарної освіти у забезпеченні духовної безпеки особистості», «Критичне мислення як основа інформаційної безпеки». Отримання Здобувачами опорних знань про медіаграмотність. Проведення тренінгу "Медіакомпетенція - навичка людини XXI століття".	Організація та проведення майстер-класів з тематики Школи. Організація та проведення семінару «Медіакомпетенція – головна навичка сучасної людини?». Організація медійного диспуту. Підбиття підсумків роботи студентської наукової школи «Медіакомпетенція – навичка людини XXI століття». Вручення сертифікатів

Таблиця 3.5

Зміст дисципліни «Технологія розвитку критичного мислення»

№	Назва розділу дисципліни	Зміст розділу	Вид занять, кількість годин
1	Світогляд, мислення, мова	Концепція світогляду. Мислення – опосередковане та узагальнене пізнання дійсності. Порівняння. Аналіз та синтез. Абстрагування та узагальнення. Мислення та мова. Поняття та визначення. Судження	Лекційні (2 год). Практичні (4 год)
2	Закони логічного мислення. Критичне мислення	Поняття про логічний закон. Закон тотожності. Закон протиріччя. Закон виключеного третього. Закон достатньої підстави. Дедукція та індукція. Методи дослідження причинного зв'язку явищ. Методи критичного аналізу. Правила підтвердження. Спростування	Лекційні (2 год). Практичні (2 год)
3	Критичне мислення як основа ощадливого виробництва	Наукова організація праці. Значення стандартів праці. Роль критичного мислення в контексті процесів організації праці	Лекційні (2 год). Практичні (2 год)

З метою проведення діагностики/самодіагностики ми пропонуємо на допомогу психологу освітньо-методичний комплекс, що представляє психолого-діагностичний пакет методик для правильного й ефективного професійного самовизначення, що надасть можливість провести діагностику за допомогою та підтримкою кваліфікованого фахівця – психолога (Табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Діагностична модель експертизи компетентностей професійного самовизначення здобувачів в умовах допрофесійної підготовки

Психодіагностичний комплекс науково-методичного психологічного забезпечення професійного самовизначення:	
Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ	
Завдання та ознака визначення	**Використані методи**
Аналіз складників професійної готовності, зокрема: - визначення співвідношення їх трьох параметрів: 1) уміння, 2) емоційне ставлення, 3) уподобання з п ’ятьма типами професійної діяльності: «людина (Л) - знакова система (Зс)»; «людина (Л) - техніка (Т)»; «людина (Л) - природа (П)»; «людина (Л) - художній образ (ХО)»; «людина (Л) - людина (Л)»; - розуміння уявлення про професійну готовність до успішної діяльності в певній сфері	Опитувальник професійної готовності (ОПГ) розроблено Л. Кабардовою. що містить подальший розвиток ідеї Є. Климова. Містить 50 висловлювань
Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Завдання та ознака визначення	**Використані методи**
Визначення переважного виду мотивів та їх вплив на вибір професії: - «внутрішні індивідуальні значущі мотиви»; - «внутрішні соціальні значущі мотиви»; - «зовнішня позитивна мотивація»; - «зовнішня негативна мотивація»	Опитувальник «Мотиви вибору професії» (МВП), автором якої є Р. Овчарова Містить 20 тверджень, що характеризують певний вид мотивів і мотивацію, що впливають на вибір професії; характеризують певні аспекти професій [12]
Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФІЛЬНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ	
Завдання та ознака визначення	**Використані методи**
Виявлення групи профільних інтересів здобувачів та сфери визначення вподобань/невподобань від певних профілів і професій: - провідні інтереси позитивного полюсу; - супутні інтереси позитивного полюсу; -рівень невизначеності інтересів; - супутні інтереси негативного полюсу; - провідні інтереси негативного полюсу. Оцінювальними параметрами за методикою ОДАІ-2 є І) фізика; 2) математика; 3) електротехніка і радіотехніка; 4)	Орієнтаційно-діагностична анкета інтересів (ОДАІ-2), авторами якої є С. Карпіловська і Б. Федоришин (модифікований варіант ОДАІ А. Голомштока і О. Мешковська) Містить 129 питань

техніка; 5) хімія; 6) біологія; 7) медицина; 8) географія; 9) історія; 10) фітологія; II) мистецтво: 12) педагогіка: 13) психологія, філософія; 14) бізнес; 15) сфера обслуговування: 16) військова справа; 17) спорт	
Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ НАПРАВЛЕНОСТІ ПРОФІЛЬНИХ/ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ	
Завдання та ознака визначення	**Використані методи**
Виявлення групи профільних інтересів здобувачів (оптантів) та сфери визначення вподобань чи невподобань від певних профілів і професій: - провідні інтереси позитивного полюсу; - супутні інтереси позитивного полюсу; - рівень невизначеності інтересів; - супутні інтереси негативного полюсу'; - провідні інтереси негативного полюсу.	Орієнтовна діагностич-на анкета направленості інтересів (ОХ-ШІ), авто-рами якої е А. Голомштока і 0. Мешковська. Містить 102 питання [14]
Оцінювальними параметрами за.методикою ОДАШє: 1) фізика: 2) математика; 3) хімія; 4) астрономія; 5) біологія; 6) медицина; 7) сільське господарство: 8) лісове господарство; 9) фітологія: 10) журналістика: 11) історія; 12) мистецтво; 13) геологія; 14) географія ; 15) суспільна робота; 16) право : 17) транспорт: 18) педагогіка: 19) робочі спеціальності: 20) сфера обслуговування; 21)будівництво: 22) легка промисловість; 23)техніка: 24) електротехніка	
Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УПОДОБАНЬ	
Завдання та ознака визначення	**Використанні методи дослідження**
Методика визначення професійних уподобань Л. Йовайши призначена для визначення вподобань особистості до різних сфер професійної діяіьності. Опитувальник дозволяє визначити схильність людини до діяльності у сфері розумової або фізичної діяльності, технічних інтересів, мистецтва, роботи з людьми. Методика орієнтована на здобувачів. Шкали: за цією методикою сферами професійної діяльності є: 1) мистецтво («людина - художній образ») 2) технічних інтересів («людина - техніка») 3) взаємодія з людьми («людина - людина») 4) розумової діяльності (схильність до розумової діяльності) 5) фізичної співпраці (схильність до рухомого (фізичної) діяльності) 6) матеріальних інтересів (виробництво і використання матеріальних благ)	Методика визначення професійних уподобань (МВПУ), автором якої є Л. Йовайши. Тест на визначення професійних уподобань, містить 30 питань

Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СХИЛЬНОСТЕЙ	
Завдання та ознака визначення	**Використанні методи**
Виявлення схильностей здобувачів до різних сфер професійної діяльності, зокрема: роботи з людьми, практичної, інтелектуальної, естетичної, планово-економічної, екстремальної. Перевага методики полягає в застосу ванні непрямих питань, які виявлятимуть приховану мотивацію, на відміну від більшості методик, у яких ставлять прямолінійні питання. Шкали професійні схильності до: 1)взаємодії з людьми, 2)дослідної (інтелектуальної) діяльності, 3)практичної діяльності. 4)естетичних видів діяльності, 5)екстремальних видів діяльності. 6)планово-економічним видами діяльності	Опитувальннк професійних схильностей (ОПС), автором якої є Г. Резапкіна. Опитувальннк розроблено для профорієнтації здобувачів. Він є модифікацією методики Л. Йовайши. Тест професійних схильностей містить 24 питання.
Показники і параметри: ДОСЛІДЖЕННЯ ЗДІБНОСТЕЙ З МЕТОЮ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ: ТЕХНІЧНИХ (МЕХАНІЧНИХ) ЗДІБНОСТЕЙ	
Завдання та ознака визначення	**Використані методи**
Виявлення: - технічних здібностей; - механічного мислення, механічних здібностей; - інженерних здібностей.	Тест Беннета (ТБенТР) (George K. Bennett - Mechanical Comprehension Test) Опитуваньник Беннета відомий як: тест на технічне (механічне розуміння; тест інженера; тест на виявлення технічних (механічних) здібностей

Заняття

Тема "Розвиток довільної уваги у здобувачів"

Ціль: розвиток у здобувачів довільної уваги.

Завдання:

- розвиток довільності та концентрації зорової та слухової уваги;

- тренування розподілу уваги;

- розвиток здатності аналізувати.

Устаткування: мультимедійна презентація; бланки із завданнями (за кількістю учасників)

Хід заняття.

Увага – важлива та необхідна умова ефективності всіх видів діяльності людини, насамперед навчальної. Чим складніша і відповідальніша праця, тим більше вимог висуває вона до уваги. Уважність необхідна людині в її повсякденному житті – у побуті, спілкуванні з іншими людьми, у спорті. Особливо важлива увага для вас у період підготовки та складання випускних іспитів.

Сьогодні ми з вами потренуємо вашу увагу.

Вправа «Пальці»

Інструкція: Зручно розташуйтеся на стільцях. Переплетіть пальці покладених на коліна рук, залишивши великі пальці вільними. За командою «ПОЧАТИ» повільно обертайте великі пальці один навколо одного з постійною швидкістю та в одному напрямку, стежачи за тим, щоб вони не торкалися один одного. Зосередьте увагу на цьому русі. За командою «СТОП» слід припинити вправу. Тривалість 5 хв.

Запитання для обговорення:

1) Чи важко було виконувати вправу?

2) Що вам заважало бути уважним?

3) Які відчуття у вас виникали під час виконання вправи?

4) Чи вдалося вам утримати увагу протягом усієї вправи?

Висновок: Цей тест допоміг нам простежити роботу уваги у чистому вигляді. Виявляється, увагу нелегко утримати. Людина, яка не вміє зосереджуватися, легко відволікається. Предметом відволікання можуть бути зовсім незначні речі: сторонні звуки за дверима, яскравий одяг товариша, коливання гілок дерев та ін. Для багатьох завдання виявилося важким через те, що об'єкт зосередження занадто незвичайний. Але вміння утримувати увагу в будь-

якій обстановці та вміння зосереджуватися можуть послужити добру службу в складних умовах, наприклад на іспиті.

Коментарі.

Визначення уваги.

Отже, ми спробували з вами зосередитись на певній дії та уважно, не відволікаючись, виконати її. Виявилось, що це не так просто. Що ж нам заважало? Ймовірно, ми змогли керувати своєю увагою. Давайте дамо визначення цій якості.

Увага – це спрямованість та зосередженість свідомості, що передбачає підвищення рівня інтелектуальної, рухової активності.

У тих випадках, коли предмет насильно захоплює увагу людини, не зважаючи при цьому на її плани і наміри, то це мимовільна увага. Мимовільна увага – це як би антиувага, увага неуважної людини, що постійно відволікається. Зазвичай мимовільною увагою опановують сильні подразники: гучний звук, яскраві фарби, запахи.

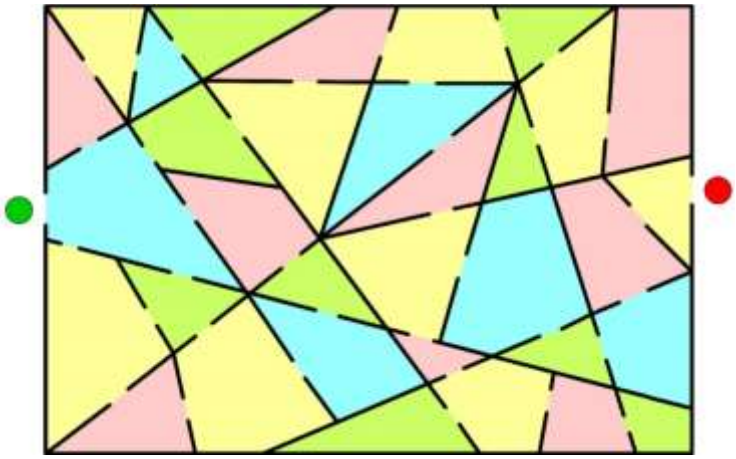
Однак кожен з вас більшою чи меншою мірою здатний розвивати увагу, щоб воно приносило лише користь.

Увага, що стала слухняним слугою свого господаря – довільна увага.

Сьогодні ми з вами спробуємо розвинути вашу увагу.

Вправа «Лабіринт»

Інструкція: Постарайся пройти лабіринт від зеленої точки до червоної.

Вправа «Колір»

Перед вами лист зі словами, написаними різним кольором. Швидко постарайтеся назвати колір, яким написано слова. Не читайте слова, лише називайте колір. Спочатку цю вправу дуже важко виконати, тому що за сприйняття тексту та кольору відповідають різні півкулі головного мозку. Ця вправа допомагає встановлювати нові зв'язки між півкулями, допомагає мозку працювати більш ефективно і відмінно тренує концентрацію та переключення уваги.

Вправа "Зосередження уваги"

Інструкція За 2 хвилини знайдіть 20 помилок у цих прикладах та виправте їх.

3+12=15	13+3=10	16-9=7	12-6=6	15-2=13	15+5=10
5=17=22	4+18=22	16-5=11	7+7=23	114-8=6	18-4=12
16+4=20	15-8=7	16+8=23	16+9=28	15=9=25	19+5=24
14-9=5	7+18=25	6+15=22	12-7=5	19-6=13	16=6=22
14=9=23	11+4=14	16+14=20	13-4=9	13-2=11	15-4=11
12-4=16	12-9=3	2+11=13	18-8=10	18-7=13	5+13=18
13-5=18	16-2=13	12+9=21	23+9=54	6+46=54	53-17=35

Вправа "Утримай увагу"

Візьміть аркуш паперу та ручку. Зверніть всю свою увагу на невеликий статичний предмет. Намагайтеся утримувати увагу на цьому предметі протягом 2-3 хвилин. Як тільки відволіктесь на сторонні думки, зробіть позначку на аркуші паперу, і знову повертайте увагу на цей предмет. Після закінчення часу порахуйте, скільки разів ви відволіклися. Спочатку тренувань ваша увага неодмінно «йтиме убік». Ваше завдання з кожним наступним тренуванням знижувати частоту відволікання.

Вправа "Порахуй слова"

Візьміть якийсь текст, і почніть читати його зі звичайною для себе швидкістю. Одночасно з читанням рахуйте кількість слів у тексті. Для підрахунку використовуйте лише ваш погляд, не допомагайте собі пальцями. Виконуйте цю вправу хвилини 2-3. Перевірте себе та порівняйте отримані результати. Прагніть того, щоб перший результат не відрізнявся від другого.

Вправа "Одночасний малюнок обома руками"

1. Візьміть два фломастери.

2. Спробуйте малювати одночасно обома руками. Причому одночасно починаючи та закінчуючи. Однією рукою – коло, другою – трикутник. Коло має бути по можливості з рівним колом, а трикутник — з гострими кінчиками кутів.

3. Тепер спробуйте намалювати за 1 хв. максимум кіл та трикутників.

4. Система оцінювання:

• менше 5 – погано;

• 5-7-середньо;

• 8-10 - добре;

більше 10 - відмінно.

Пакет психодіагностичних методів дає змогу:

– алгоритмізувати хід дослідження й оформлення результатів профорієнтаційної діагностики;

– заощадити часові, трудові, матеріальні витрати з обробки результатів діагностики (для цього використано можливості інформаційно-комунікативні технології);

– здійснювати індивідуальне і групове обстеження здобувачів завдяки можливості роботи в локальній мережі;

– накопичувати інформацію в базі даних для подальшого використання в аналітичній діяльності.

Варто відзначити наступні переваги групової форми роботи під час тренінгу:

1. груповий досвід протидіє відчуженню, допомагає вирішенню проблем, пов'язаних із міжособистісною взаємодією;

2. учасник уникає непродуктивного замикання у собі, отримує можливість побачити себе із різних позицій;

3. група відбиває суспільство у мініатюрі – у групі моделюється система взаємовідносин та взаємозв'язків, характерні для реального життя здобувачів;

4. у групі можна отримати нові знання, навички, провести експерименти з різними стилями поведінки;

5. взаємодія у групі створює напругу, що допомагає процесам саморозкриття, самопізнання;

6. група здобувачів може ідентифікувати себе що коїться з іншими, тобто, програти роль іншої людини для знайомства з новими моделями поведінки.

Структура програми табл 3.7 складалася з чотирьох розділів, кожен з яких включав 2-3 заняття тривалістю 2-2,5 години кожне, які проводилися раз на тиждень протягом трьох місяців.

Таблиця 3.7

Структура тренінгової програми «Моя кар'єра майбутнього»

Розділи програми	Компоненти програми
Вступ	Заняття 1. «Особистість: життєвий вибір і життєві цінності»
Розділ 1. Професійна діяльність у майбутньому	Заняття 2. «Подання про майбутню професійну діяльності»
	Заняття 3. «Роль і місце професійно важливих якостей в професійному становленні»
	Заняття 4. «Професійне Я-реальне, професійне Я-ідеальне»
Розділ 2. Життєві перспективи та професійні цілі	Заняття 5. «Мета життя, професійна сфера»

Продовження таблиці 3.7

	Заняття 6. «Етапи досягнення професійної мети»
	Заняття 7. Розвиток механізмів досягнення мети
Розділ 3. Професійна Я Концепція	Заняття 8. «Я-концепція в структурі особистості»
	Заняття 9. «Кар'єрні орієнтації як складова структури професійної Я-концепції »
	Заняття 10. «Етапи професійного становлення особистості. Роль мого віку в професійному становленні »
Розділ 4. Становлення професійного Я	Заняття 11. «Комунікативна компетентність і професійне спілкування »
	Заняття 12. «Навички самоменеджменту»
	Заняття 13. «Гнучкість і врівноваженість»
	Заняття 14. «Самопрезентація»
Підведення підсумків	Заняття 15. «Збираємося в дорогу»

У процесі тренінгу використовувалися такі методи розвитку кар'єрних орієнтацій :

-навчальні методи (міні-лекції, бесіди, диспути, розповідь, ілюстрування);

-методи активного соціально-психологічного навчання (рольові, ділові, імітаційні ігри, мозковий штурм, дискусійні методи, релаксаційні методи, проективний малюнок і т.п.);

- методи розвиваючого коучингу (техніки проекції на майбутнє, визначення мети, метод інтроспекції);

- техніки психосинтеза (робота з субособистостями, техніка побудови реальних моделей, самоототожнення, синтезу протилежностей, вільне малювання і т.п.).

ЗАНЯТТЯ

«Моє «Я»

Мета: формування вміння адекватно оцінювати себе, свої можливості, моделювання свого «Я» у майбутньому».

Час проведення: 1 година 30 хвилин.

Хід заняття:

1. Вправа "Побажання".

Учасникам потрібно висловити побажання на сьогоднішній день один одному. Воно має бути коротким. Здобувачі кидають м'яч та висловлюють побажання. Необхідно, щоб м'яч побував у всіх учасників.

2. Казка «Цукерки».

Запитання для обговорення:

А) Яка на вашу думку була самооцінка у Супер-цукерки?

Б) Які у зв'язку з цим у Суперцукерки виникли проблеми?

В) Кого з ваших знайомих нагадує вам Суперцукерку?

3. Вправа "Атоми".

Ведучий: уявіть собі, що ми всі атоми. Вони постійно рухаються та об'єднуються у молекули. Число атомів у молекулі може бути різним, воно визначається числом яке я назву. Ми всі зараз швидко рухатись. Я називатиму числа, наприклад, 3 і тоді ми об'єднуватимемося в молекули по 3 атоми в кожній.

Після виконання завдання ведучий запитує: Як ви почуваєтеся? чи все поєдналися з тими, з ким хотіли?

4.Вправа «Я у майбутньому».

Запропонувати здобувачам на альбомному листі намалювати себе в майбутньому за допомогою фарб, олівців, крейди (на вибір дитини). Потім кожен із учасників показує «своє майбутнє» і розповідає про нього, решта може ставити уточнюючі питання.

5.Вправа «Зарості».

Всі утворюють коло, щільно ставши один до одного, один із учасників має пройти в коло через «зарості». Потім таку спробу здійснює наступний учасник. Після виконання вправи ведучий запитує: Який із способів подолання

«заростів» для вас найбільш прийнятний?

6. Вправа «Де Я?»

Необхідно позначити на драбинці свою сходинку, на якій він зараз знаходиться. Якщо на самому верху-самооцінка завищена, від 5 до 8 сходинки-адекватна, від 1 до 4 - занижена.

7.Підведення підсумків проведеного заняття.

Що сподобалося на занятті? З якими труднощами ви зіткнулися чи труднощів не було? Дякую всім за роботу.

Відзначимо також таку перевагу такого тренінгу – у групі можна як активним учасником, а й спостерігачем.

Дивлячись на виконання завдань та відповіді інших учасників групового тренінгу, можна ідентифікувати себе з ними, дати оцінку власним вчинкам та емоціям. Крім того, з'являється можливість обміну досвідом та знаннями між здобувачами. Це допомагає розвивати творче мислення та знаходити нові ідеї для досягнення успіху. Відтак, для формування мотиваційної готовності до вивчення англійської мови необхідно створити певні умови протягом усього навчання, необхідно враховуватиособливості кожного курсу, оскільки мають місце адаптаційні процеси, певні календарні плани та різна завантаженість здобувачів.

ЗАНЯТТЯ

«Хто я і що собою являю?»

Мета: вивчення своїх індивідуально-особистісних, Психологічних особливостей, своїх професійно-важливих якостей, вивчення свого Я.

Проективна методика "Автопортрет"

Мета методики «Автопортрет» служить для виявлення індивідуально-типологічних особливостей людини, її уявлень про себе, свою зовнішності, особистості та ставлення до неї. За визначенням К. Маховера, термін «автопортрет» - зображення людини, створене ним самим. За думку автора, зображуючи себе, людина відтворює основні риси тілесних потреб та власні внутрішні конфлікти.

Методика універсальна, оскільки може використовуватись як з дітьми, так і та з дорослими.

Проективна методика «Неіснуюча тварина»

Проективна методика особистості, побудована на теорії психомоторної зв'язку. Використовується для діагностики емоційних особливостей особи, комунікативної сфери. Методика універсальна, застосовується починаючи з молодшого дошкільного віку. Підлітку дається інструкція: придумай і намалюй неіснуючу тварину чи будь-яке інше істота, якої немає у світі природи. Також, ця тварина не повинна бути персонажем з казки чи мультфільму, ти його маєш придумати сам. Придумай йому неіснуюче ім'я». Після малюнку здобувача запитують.

Вправа «Символ мого Я». Здобувачу пропонується виконати малюнок, позначаючи намалювати символ свого «Я», те, що його позначатиме і говоритиме про нього. Учасник має розповісти про свої сильні сторони – про те, що він любить, цінує, приймає у собі як особистість, що йому подобається. Другий крок слід відзначити ті якості, які вам подобаються, але особисто у вас вони не виявляються.

Вправа «Мої сильні та слабкі сторони». . Слабкі сторони: аналогічно учасник має розповісти про свою слабку осторонь, те, що він не приймає в собі. Вано враховувати не тільки негативні свої сторони, шкідливі звички, але й

відзначити те, що є причиною конфлікту в різних ситуаціях, що перешкоджає спілкуванню.

Обговорення.

Рефлексія.

ЗАНЯТТЯ

«Моя майбутня професія»

Мета: Ознайомлення зі світом професій, вибір та усвідомлення свою майбутню професійну діяльність.

Вправа «Портрет моєї роботи».

Колаж «Мій енеатип».

«Колесо життєвого балансу».

Мета цієї вправи полягає в отриманні уявлень про те, як люди бачать свою роботу у перспективі необхідно розбитися в групи по три-чотири людини, і їх описати, як він бачить свою роботу, метафори, аналогії, образи з телевізійних шоу, фільмів, спортивні порівняння.

Під час обговорення портретів ставляться такі питання:

1. Як ви справді бачите свою роботу?

2. Як ваша робота вписується у загальну картину?

3. Як ваше уявлення нещодавно змінилося?

4. Як ваші друіз бачать свою роботу?

Інструкція: створення колажу на свій енеатип особистості.

В журналі вирізати картинки або елементи, які несуть інформацію про свій еннеатип, про свої сильні сторони особистості, про проф.

Перша честина вправи полягає в тому, щоб визначити сфери, в яких обертається на даний момент здобувач.

Необхідно оцінити свою радість кожної зі сфер.

2 крок – необхідно проаналізувати, що можна зробити у тій чи іншій сфері для гармонізації життя.

1. Яка сфера, на вашу думку, ключова?

2. Якого результату хочете досягти?

3. Як ви це дізнаєтесь?

4. Що це вам дасть?

5. Чому доведеться відмовитись?

6. Як це вплине інші сфери?

7.Які сильні сторони ви можете застосувати, щоб досягти змін швидше чи краще?

3 крок – Записати 2-3 конкретні кроки до досягнення.

«Мій професійний шлях». Інструкція: лист поділити на 4 стовпчики: що мені потрібно зробити; необхідні кошти; порядок виконання; важливість дії.

Подумай, яку б мету ти хотів досягти і запиши її. Поклади перед собою цей лист із написаною метою, розслабся, заспокойся.

Почни з опису всіх кроків, які необхідні для досягнення мети. Все, що спадає на думку, запиши в першу колонку.

Тепер подивися на кожну дію і навпроти нього перерахуй усі необхідні засоби для досягнення мети.

Перейди до третьої колонки та пронумеруй дії, перераховані в 1 колонці.

Починай із тієї дії, яку збираєшся виконати першою.

Знову повернися до 1 колонки, і оціни їх за ступенем важливості та постав відповідний знак у 4 колонці. А – дуже важливо, В – важливо, С – виконати, якщо буде можливість.

Рефлексія

ЗАНЯТТЯ

«Бачу мету – йду до неї»

Ціль: формування цілепокладання в здобувача освіти, усвідомленого вибору за своє життя, закласти основи продуктивного цілепокладання.

Вправа «Актуальна потреба або 16 асоціацій Юнга»

Вправа «Герб мого Я»

Вправа «Постановка цілей»

Ця вправа допомагає встановити контакт із несвідомим свідомістю та використовувати творчі резерви. Потрібно сформулювати проблему, яка потребує вирішення чи тему, яка вам не прояснена.

Важливо конкретизувати питання та позначити його ємною фразою або словом. Далі необхідно, якнайшвидше, не замислюючись, вписати 16 асоціацій, які виникають із цим словом: це можуть бути окремі слова, крилаті фрази, словосполучення. Необхідно об'єднати асоціації у пари, тобто. 1 слово з 2, 3 та 4, 5 та 6 і т.д. Далі об'єднати отриманих 8 слів, аналогічно розділити на пари, і записати 4 асоціації, які виникли з одержаною парою. Потім 2 асоціації з отриманих парою слів. І зрештою, отримуємо ключове слово – актуальна потреба.

Інструкція: необхідно зобразити "Герб свого Я", на якому необхідно зобразити своє життєве кредо, ставлення до себе та світу в загалом.

Інструкція: необхідно записати мету, яку хочеться досягти, а далі розбити лист на 4 колонки. У першій колонці «що мені потрібно зробити», розписати поетапні дії, щоб дійти цієї мети. У другій колонці «необхідні засоби, що потрібно для досягнення цієї мети.

Третя колонка «порядок виконання», що за чим слідує, і 4 колонка «важливість дії» - оцінити наскільки вам важливо, якщо ви здійсните це дія.

Рефлексія.

В результаті спостережень і обговорень на проведених заняттях нами були виявлені деякі зміни в поведінці учасників, їхнє ставлення до майбутньої професійної діяльності, кар'єрного росту. Разом з тим, більшість учасників експериментальної групи вказали на те, що випробували позитивні емоції задоволення і радості після виконання вправ, спрямованих на постановку професійних і життєвих цілей, представлення свого професійного майбутнього.

3.3 Аналіз ефективності програми розвитку кліпового мислення в освітньому процесі

За результатами проведення методики вивчення рівня уваги у після серії тренінгів ми з'ясували, що після експерименту у 12 здобувачів рівень розвитку уваги знаходиться на високому рівні, у 15 – на середньому рівні, а у 7 здобувачів – на низькому рівні, а до експерименту - у 10 здобувачів рівень розвитку уваги знаходиться на високому рівні, у 18 – середньому рівні, а у 6 опитаних – низький рівень. На рисунку 3.11 відображені підсумки кількісного аналізу.

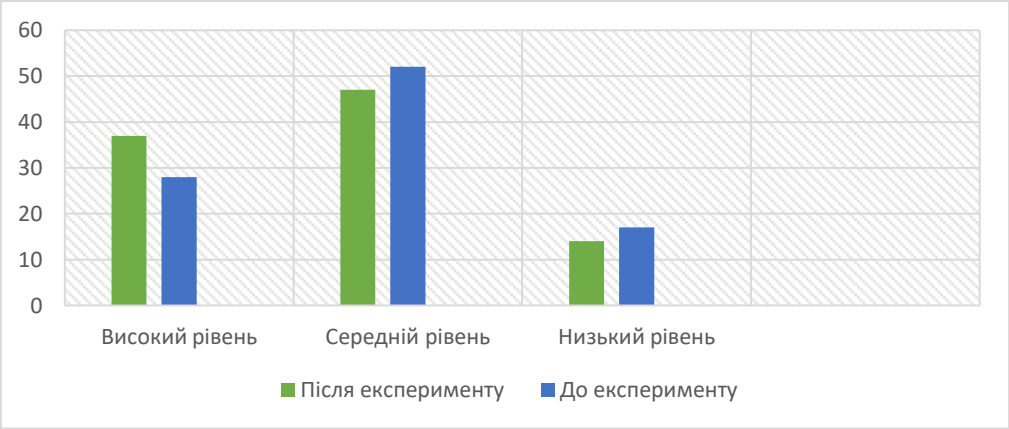

Рис. 3.11 Відсоткове співвідношення рівня розвитку довільної уваги за методикою вивчення рівня уваги у здобувачів до та після експерименту, %, (n=68)

З виконанням методики «Корректурна проба» після експерименту: у 13 здобувачів рівень концентрації та обсягу уваги перебуває на високому рівні, у 15 – на середньому рівні, а у 6 респондентів– на низькому рівні, а до експерименту - у 12 здобувачів рівень концентрації та обсягу уваги перебуває на високому рівні, у 19 – середньому рівні, а у 3 – низький рівень.

Графічно результати діагностики у відсотковому співвідношенні за методикою "Корректурна проба" представлені на рисунку 3.12

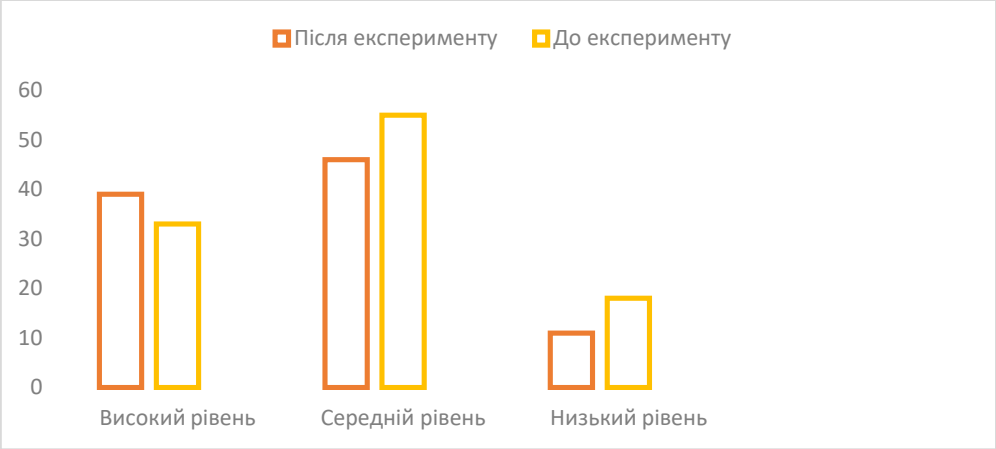

Рис. 3.12 Відсоткове співвідношення рівня концентрації та обсягу уваги розвитку за методикою «Корректурна проба» до та після експерименту, %, (n=68)

Учасники контрольної та експериментальної групи, які показали високий рівень концентрації та обсягу уваги, послідовно розглядали кожен рядок, відшукували літери «к» та «р» та закреслювали їх. Завдання цими здобувачами було виконано точно та швидко, обсяг уваги у цих здобувачів 400 знаків та вище, концентрація уваги 6-7помилок. Здобувачі, які показали середній рівень, 2-3 рази розглядали рядок, щоб знайти задані літери і закреслити їх. Завдання цими респондентами було виконано правильно, обсяг уваги у 300-400 знаків, концентрація уваги 8-10 помилок.

Респонденти з низьким рівнем концентрації та обсягу уваги, не одразу запам'ятали інструкцію, просили повторити завдання ще раз, поспішали та метушилися, розглядали один рядок кілька разів, переходили до іншого рядка і знову поверталися до попередньої, пропускали літери, які треба було закреслити (к, р). Завдання цими здобувачами було виконано з помилками та повільно, обсяг уваги у цих здобувачів 290 – 250 знаків, концентрація уваги 11-12 помилок.

За результатами методики «Простав значки» [29] ми бачимо, що у половини здобувачів перемикання та розподіл уваги відповідає віковому розвитку (32 дитини контрольної та експериментальної груп).

У 33 респондентів властивості уваги розвинені недостатньо добре, а у 11 розвиток уваги відстає від норми. Ми попросили респондентів виконати завдання, підрахувавши результати розподілу та перемикання уваги за допомогою формули, отримали такі результати, які відображені на рисунку 3.13

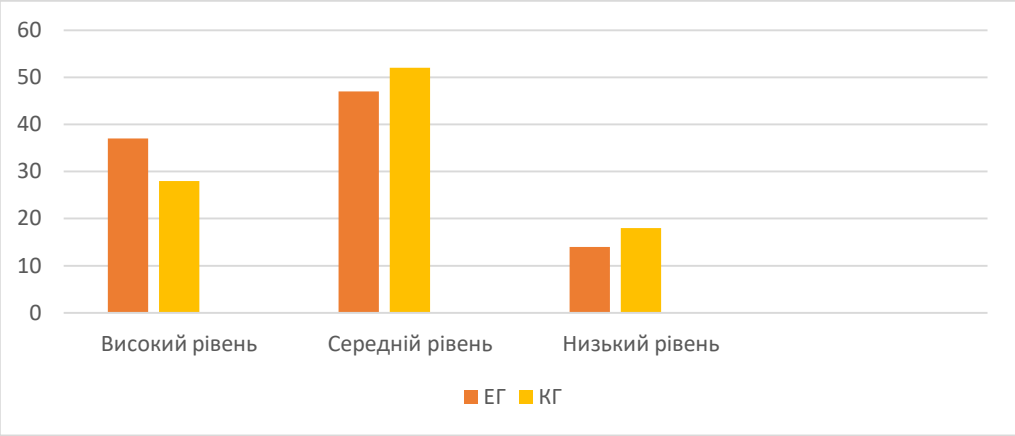

Рис. 3.13 Відсоткове співвідношення рівня розвитку довільної уваги за методикою «Простав значки» в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах,%, (n=68)

Здобувачі, які показали високий рівень розподілу та перемикання уваги безперервно працювали, виконуючи завдання протягом двох хвилин, а загальний, кількість геометричних фігур, переглянутих та помічених відповідними знаками протягом двох хвилин дорівнювала 50 знакам, зустрічалося до 3 неправильно проставлених знаків.

Отже, пісял серії тренінгів: у 13 здобувачів - рівень стійкості уваги знаходиться на високому рівні, у 15 – на середньому рівні, а у 6 – на низькому рівні, (рисунок 3.14).

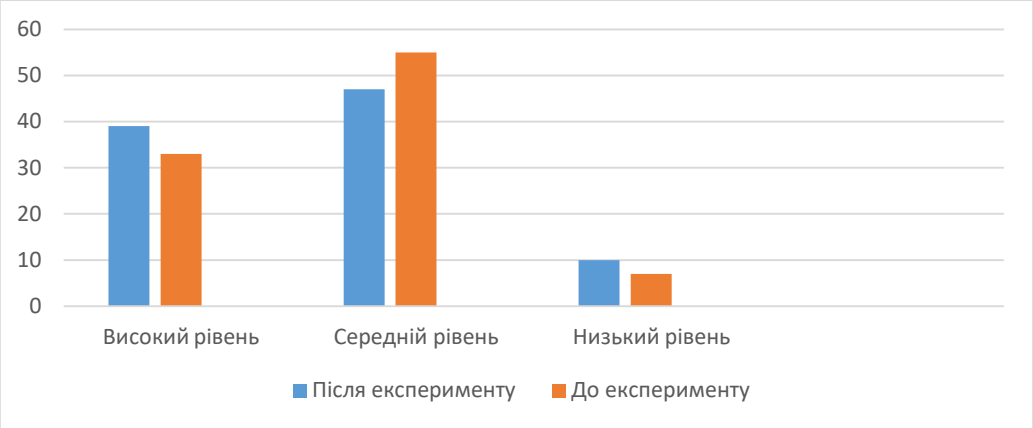

Рис. 3.14 Відсоткове співвідношення рівня концентрації та обсягу уваги розвитку до та після експерименту,%, (n=68)

Обговорення результатів показало: середня величина стійкості ясного бачення здобувачів (табл. 3.8) після перегляду сприятливих візуальних полів становила 67.038%, що на 25.142% краще, ніж під час перегляду агресивних візуальних полів (41.896%). Значення t-критерію Стьюдента склало 18.84, відмінності статистично значущі, $p<0,05$.

Таблиця 3.8

Результати визначення стійкості ясного бачення здобувачів при перегляді сприятливих та агресивних візуальних полів

Статистичні показники	**Стійкість ясного бачення при перегляді візуальних полів, %**	
	сприятливих	**агресивних**
Середня величина стійкості ясного бачення	67.038 ±8.582	41.896±3.923
Середня похибка середнього арифметичного	±1.214	±0.555
Значення t-критерія Ст'юдента	18.84* Число ступенів свободи df = 98; розбіжності статистично значимі (p=0,000001)	

Середня величина переключення уваги здобувачів (табл. 2) в результаті відеогігієнічної оцінки впливу сприятливих візуальних полів склала 32.142%, що на 15.37% краще, ніж під час перегляду агресивних візуальних полів (47.512%). Значення t-критерію Стьюдента – 12.12,

Відмінності статистично значимі, $p<0,05$.

Таблиця 3.9

Результати визначення перемикання уваги здобувачів при перегляді сприятливих та агресивних візуальних полів

Статистичні показники	**Стійкість ясного бачення при перегляді візуальних полів, %**	
	сприятливих	**агресивних**
Середня величинапереключення уваги	32.142±5.151	47.512±7.340
Рівень переключення уваги за оцінкою тесту Б. Бурдона	високий (21-40)	середній (41-60)
Сепредня похибка середнього арифметичного	±0.728	±1.038
Значення t-критерія Ст'юдента	12.12* Число ступенів свободи df=98; розбіжності статистично значимі (p=0,000001)	

Подані в табл. 3.9 середні величини переключення уваги, згідно з оцінкою результатів виконання тесту Б. Бурдона, відповідають: 32.142 – високому рівню, 47.512 – середньому рівню.

Як ми бачимо, на когнітивному та діяльнісному рівнях відбулися великі зміни. Це пов'язано з тим, що здобувачі навчилися або перестали боятися використовувати необхідні знання та демонструвати рівень кругозору (висловлювати їх вголос, використовувати при виконанні завдань, застосовувати при проектній діяльності), отримали вміння застосовувати знання у практичній діяльності, пов'язаній з інтерпретацією та виявленням основних моментів суті (зокрема, при критичному аналізі літературних текстів та творів мистецтва). Однак на мотиваційно-ціннісному рівні спостерігалося незначне зростання, що пов'язано із віковими складностями.

Справа в тому, що першокурсники ще не мають сформованого ціннісного ставлення до достовірності інформації, довіряючи більше засобам масової інформації та соціальним мережам, нехтуючи офіційними джерелами інформації. Крім того, поки що не розвинене прагнення до наукових знань, істини, позитивної мотивації до прояву інформаційної екологічності.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження кліпового мислення було з'ясовано, що цей феномен є важливим об'єктом сучасних соціально-психологічних наукових досліджень. Кліпове мислення, яке характеризується швидким перемиканням уваги та здатністю сприймати інформацію у вигляді фрагментів, є адаптаційною реакцією людини на сучасне інформаційне середовище. Це мислення має значний вплив на розвиток когнітивних та комунікативних здібностей здобувачів вищої освіти, а також на їх здатність ефективно опрацьовувати великий обсяг інформації.

Визначено основні особливості формування та рівні розвитку кліпового мислення, зокрема в контексті вищої освіти. У процесі навчання здобувачів вищої освіти важливо враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку мислення, зокрема рівень концентрації та стійкості уваги. Виявлено, що на високому рівні розвитку кліпового мислення перебувають здобувачі з розвиненою здатністю до швидкого сприйняття і аналізу фрагментованої інформації, проте це не завжди сприяє глибокому осмисленню і критичному аналізу отриманих знань.

Аналіз позитивних та негативних сторін кліпового мислення показав, що в умовах інформаційного суспільства кліпове мислення може бути як корисним, так і шкідливим. З одного боку, воно дозволяє швидко адаптуватися до потоку інформації, підвищує здатність до багатозадачності, з іншого – може призводити до поверхового розуміння матеріалу та обмежувати здатність до глибокого осмислення та критичного аналізу.

Визначено роль кліпового мислення у формуванні ключових компетенцій здобувачів освіти. Кліпове мислення значною мірою впливає на розвиток компетенцій, таких як інформаційна компетентність, критичне мислення, креативність, а також здатність до швидкої адаптації в умовах швидких змін. Однак, ефективне формування цих компетенцій потребує створення освітнього середовища, яке стимулює не лише швидке сприйняття інформації, а й її глибоке осмислення.

У рамках технологічного забезпечення розвитку кліпового мислення в закладах освіти було з’ясовано, що важливим елементом є використання новітніх технологій навчання. Мультимедійні інструменти, інтерактивні платформи та цифрові ресурси сприяють розвитку кліпового мислення, але вимагають особливої уваги до створення контенту, який буде сприяти глибшому розумінню та критичному аналізу інформації.

Методи та психологічні підходи розвитку кліпового мислення, які використовуються в педагогічній діяльності, мають бути різноманітними та орієнтованими на розвиток як когнітивних, так і емоційних аспектів мислення. Використання проективних методик, таких як «Автопортрет» та «Неіснуюча тварина», допомагає визначити індивідуальні особливості мислення здобувачів, що дає змогу коригувати педагогічні стратегії та підходи.

У дослідженні психологічних особливостей кліпового мислення здобувачів вищої освіти було виявлено, що рівень розвитку уваги, концентрації та здатності до перемикання уваги змінюється під впливом різноманітних тренінгових програм. Результати експериментів показали, що здобувачі, які брали участь у тренінгах, продемонстрували значне покращення у виконанні завдань, що вимагали концентрації та перемикання уваги. Водночас, незначне зростання на мотиваційно-ціннісному рівні може бути пов’язане з віковими та індивідуальними особливостями розвитку першокурсників.

З огляду на отримані результати, можна зробити висновок, що для ефективного розвитку кліпового мислення в освітньому процесі важливо не лише впроваджувати новітні технології та методи, але й створювати умови для глибшого осмислення отриманої інформації, формування критичного мислення та розвитку мотивації до наукової діяльності серед здобувачів освіти. Тільки за умови комплексного підходу до навчання можна забезпечити гармонійний розвиток когнітивних і емоційних здібностей, що стане основою для успішного навчання та професійного розвитку майбутніх спеціалістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Астаф’єв А. Питання розвитку цифрової культури українського соціуму. *Національний інститут стратегічних досліджень. Аналітична записка*. URL: http://www.niss.-gov.ua/articles/1631/.

2. Базелюк О. В. Формування цифрової культури педагогічних працівників у закладах професійної освіти. Вісник післядипломної освіти. Випуск 6. 2018. Вип. 6. С. 23–36.

3. Биков В. Ю., Д. Мікуловський, О. Моравчик, С. Светський, та М. П. Шишкіна, “Використання хмаро орієнтованої платформи відкритого навчання та досліджень для співробітництва у віртуальних колективах”, *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 76, № 2, с. 304-320, 2020. DOL: https://doi.org/10.33407/itlt.v76i2.3706.

4. Боятюк О. В. Безпековий вимір використання соціальних мереж в освіті: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. 09.00.10 – філософія освіти. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 243 с.

5. Бушуєв С. Д., Н. С. Бушуєва, Д. А. Бушуєв, та Б. Ю. Козир. Розвиток освітніх програм на основі їх цифрового сліду. *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 87, № 1, с. 18-32, 2022. DOL: https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4832.

6. Васильєва Г. Киц Г. Використання мультимедіа в навчальному процесі вищої школи з метою підвищення якості освіти. Нова педагогічна думка. 2013. (1.1). С. 281–283.

7. Ведмедєв М. Феномен кліпового мислення в дискусійному просторі сучаної науки. Sciences of Europe, 2021. № 70. С. 41–45

8. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2011. 416 с.

9. Воловик П. М. Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці : монографія ; за ред. В. Є. Береки. Хмельницький : ХГПА, 2010. 250 с.

10. Гич Г. «Кліпове мислення» молоді: друг чи ворог навчання. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «КиєвоМогилянська академія», 2016. Т. 269. Вип. 257. С. 38–42

11. Гич Г. М. «Кліпове» мислення молоді: друг чи ворог навчання? *Наукові праці*. Вип. 257. Т. 269. Педагогіка, 2016. С. 38–42.

12. Годлевська К.В. Особливості використання мультимедіа презентацій у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського.* Серія: Педагогіка і психологія. 2013. (40). С. 182–186.

13. Горлач Д. А. Феномен «кліпового мислення» в контексті радикалізації перетворень інформаційного середовища. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 5. С. 45-48.

14. Грицак Н. Літературна освіта молоді та проблема кліпового мислення. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 2018. № 6 URL: https://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-181VI75-05 (: 28.11.2021).

15. Грицак Н. Р. Літературна освіта молоді та проблема кліпового мислення. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (75), Issue: 181, 2018. С. 25–28.

16. Гріньова О. М., Терещенко Л. А. Дитяча психодіагностика: навчально-методичний посібник. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2015. 227 с.

17. Губерський Л., В. Андрущенко, М. Михальченко. Культура. Ідеологія. Особистість : Методолого-світогляд. аналіз. Київ : Знання України, 2002. 580 с.

18. Гуревич Р. С. Інформаційна культура – важлива складова загальної культури особистості. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : Зб. наук.

пр. / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця : ДОВ Вінниця, 2004. С. 42–47.

19. Дементієвська Н. П., Морзе Н. В. Проектування, створення та використання навчальних мультимедійних презентацій як засобу розвитку мислення студентів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2007. № 1. URL: http://journal.iitta.gov.ua/- index.php/itlt/article/ view/284

20. Діагностика та розвиток пам'яті. Методичні рекомендації / укл. Коцюбанська Н. І. Кам'янець_подільський, 2014. 60 с.

21. Діти покоління Z – психологічні особливості та проблеми. URL: https://naurok.com.ua/vistup-diti-pokolinnya-z-psihologichniosoblivosti-ta-roblemi-131.

22. Жалдак М. І., Шут М. І., Жук Ю. О., Дементієвська Н. П., Пінчук О. П., Соколюк О. М., Соколов П. К. Мультимедійні системи як засоби інтерактивного навчання: посібник / ред. Жук Ю. О. Київ: Педагогічна думка. 2012. 112 с.

23. Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби : методичні рекомендації / авт.-упор.: В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук ; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 106 с.

24. Іжевська О. Особливості навчання дітей з кліповим мисленням засобами ІКТ. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 2019. № 31. С. 91-95

25. Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія / за ред. докт. філос. наук, проф. В. Г. Воронкової; Запоріз. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2017. 282 с

26. Квасник О. В. Розвиток когнітивної складової під впливом кліпового мислення у контексті інноваційних тенденцій навчання у ЗВО. *Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та студентів*. 2021. С. 195-202

27. Кириченко О.. Цифрова культура як результат розвитку культури інформа-ційного суспільства. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 124. С. 179–182.

28. Книш І. «Кліпове» мислення студентів (студентів) як норма і умова сучасної освіти. Світогляд – Філософія – Релігія, 2018. Вип. 13. С. 89–100

29. Коляденко С. В.. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні та світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2016. № 6. С. 105–112.

30. Комащенко А. Т., Стрюкова Ю. В. Дослідження рівня образної пам'яті у молодшому шкільному віці. Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі: *матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції,* (Запоріжжя, 9–10 квітня 2020 р.). Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2020. С. 557–561. URL: https://zp.edu.ua/uploads/dept_s&r/2020/conf/2.1/Zbirka.pdf#page=557.

31. Корчова Г. Кліпове мислення як науково-методична проблема у професійній освіті. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. Випуск 1/2022 (132). С. 49-54.

32. Корчова Г. Л., СкриникМ. В., СкриникЛ. М. Освітній WEB-квест як нова інтернет-технологія з організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти. *Інноваційно-технологічні шляхи розвитку агропромислового комплексу України* : зб. матеріалів Всеук. наук.-практ. конф. Ніжин, 2020. С. 90–93.

33. Кочура Н. Формування світоглядної культури громадян у сучасному українському суспільстві. URL: http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd=us_publication&group=4&us_publication=721.

34. Краліна Г.С. Технології мультимедіа в освітньому процесі: переваги, недоліки, перспективи використання. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 9(1). С. 1–5. 7.

35. Кузьма М. І., Талапканич М. І., Химинець В. В. Основи психодіагностики пізнавального розвитку студентів молодших класів: методичний посібник. Ужгород, 1994. 135 с.

36. Личик О. Я., Крук С. Л. Вдосконалення технологій розвитку удовготривалої пам’яті у дітей молодшого шкільного віку як сучасна наукова задача / Ольга Яківна Личик, Станіслав Леонідович Крук. *Розвиток наукових міжгалузевих досліджень* : матеріали науково-практичної конференції, (Вінниця, 26-27 листопада 2021). Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2021. Ч. 2. С. 25-28.

37. Літвінова М.Б. Досвід діагностування кліпового мислення. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету*. Педагогічні науки. 2017. 76(3). С.140–145.

38. Лобач Н. В. Мислення та сприйняття: логічне та кліпове мислення майбутніх фахівців / Н. В. Лобач. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 3. С. 430–440. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/20547

39. Макаренко Н. М. Курс «Медіапсихологія як засіб розвитку критичного мислення». Філософія освітнього простору вищої школи: психологічний та психолінгвістичний дискурс: колективна монографія. Київ: Центр учбової літератури. 2022. С. 184-219.

40. Маклюен Г. М. Розуміння Медіа: Зовнішні розширення людини / пер. з англ. В. Ніколаєва. 2-е вид., 2007. 464 с.

41. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання : навч. посіб. / Ю. С. Красильник, Г. Л. Корчова, М. В. Руденко. Київ : КНУБА, 2021. С. 45–46.

42. Моль А. Соціодинаміка культури. *Електронний ресурс*. DOL: http: //yanko.lib.ru/books/cultur/ mol_sociodinamika_cult-a.htm

43. Найдьонов О. Екранна культура мережевого суспільства: виникнення, зміст, цінності, смисли. *Вісник Львівського університету*. Серія філос.-політолог. студії. 2019. Вип. 23, С. 66-73

44. Саракун Л. Покоління Z як предтеча майбутньої планетарної цивілізації. *Copernicus Political and Legal Studies*, Vol. 1, Issue 4 (December 2022): P. 7–17

45. Соболєва А. Естетика кліпу в сучасному соціокультурному просторі. *Екранні мистецтва*, Вип. № 22. 2018. С. 126–133

46. Соболєва С. Кліпове мислення як соціально-психологічний феномен та його роль у навчально-пізнавальній діяльності студентів. *Теорія і практика сучасної психології*. Вип. № 3. Т. 2. 2019. С. 86–90.

47. Соколова Г. Б. Деякі аспекти розвитку цифрової економіки в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. Вип. № 1 (51). 2018. С. 92–06.

48. Соломко С.Т. Використання презентацій на лекційних заняттях. Оновлення змісту, форма та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2012. (5). С. 77–85.

49. Тоффлер Е. Шок майбутнього / пер. з англ. М., 2002. С. 11.

50. Трикоз С. В., Блеч Г. О. «Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку». Харків: «Ранок», ВГ «Кенгуру». 2018. 40 с

51. Удовицька Т. А. «Кліпове мислення» молоді: особливості прояву в процесі навчання (до постановки проблеми). *Вища освіта України: теорет. та наук.-метод. часопис.* Дод. 1. Вип. 31. VIII(50). Ін-т вищої освіти НАПН України. 2013. С. 407–416.

52. Франчук Н.П. Сучасне освітнє середовище. *Новітні комп'ютерні технології*. 2019. № 17. С. 7-10.

53. Чаплак Я., Зварич І. Кліпова хаотичність як засіб абсурдизації та маніпулятивна технологія. *Psychological journal*, 2018. № 4. С. 19–36

54. Шатирко Л.О. Психологічні особливості розвитку дитини в умовах викликів сучасного освітнього простору. Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії. / за ред. І. М. Савченко, В. В. Ємець. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2021. 342 с..

55. Ярхо Т. Ретроспективний аналіз феномену кліпового мислення та його врахування в дидактиці сучасної математичної підготовки у технічних ЗВО. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Випуск 177. 2019. С. 176–182

56. Arifanti, D. R., Muzaini, M., & Sukmawati. Pengaruh Gaya Berpikir (Monarchic, Hierarchic, Oligarchic, Dan Anarchic). Jurnal Dinamika , 2014. 41-59.

57. Kornuta O., Pryhorvska T., Potiomkina N. Clip thinking and clip perception: teaching methods aspect. *Open educational e-environment of modern University*, Vol. № 3. 2017. P. 75–79

58. Kumar Basak S., Wotto M., Bélanger P. E-learning, M-learning and D-learning: Conceptual definition and comparative analysis. *E-Learning and Digital Media*. Vol. 15, №4. 2018. P. 191–216. URL: https://doi.org/10.1177/2042753018785180

59. Luna-Guevara J-R , Silva F., López-Regalado O. Logical thinking in the educational context. *ASEAN Journal of Psychiatry*. Vol. 22(10). 2021. P. 1-11.

60. Piaw, C. Y. Effects of Gender and Thinking Style On Student's Creative Thinking Ability. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* , 2014. 5135-5139.

61. Zhang, L. F. Further Investigating Thinking Styles and Psychosocial Development in the Chinese Higher Education Context. *Learning and Individual Differences* 2010, 593- 603.

62. Zhang, L. F., Sternberg, R. J. Educational Psychology Ser.: The Nature Of Intellectual Styles. Mahwah: NJ: Lawrence Elbaum. 2006, №3 .